

Grey Scale #13

DANES-PICTA.COM

A 1 2 3 4 5 6 M 8 9 10 11 12 13 14 15 B 17 18 19

AKADEMIA SZTABU GENERALNEGO

im. gen. broni K. Świerczewskiego

KATEDRA GEOGRAFII WOJENNEJ

DO NOTYCU
szkoleniowca

Egz. Nr 1

plk dypl. prof. Jan DYDA

TEATRY DZIAŁAŃ WOJENNYCH
I METODA ICH STUDIOWANIA

(Skrypt)

ARCHIWUM
BIBLIOTEKI SZKOŁOWEJ
AKADEMII SZTABU GENERALNEGO
im. gen. broni K. Świerczewskiego

034511
034511

REMBERTÓW

WRZESIEŃ

1963

AKADEMIA SZTABU GENERALNEGO
im.gen.broni Karola Świerczewskiego

KATEDRA GEOGRAFII WOJENN-EJ

Przeł. prot. 12657

~~03318~~
~~03318~~

"ZATWIERDZAM"
Z-CA KOMENDANTA ASG
d/s naukowych

~~T A J N E~~

Egz. nr...

1

płk dypl.prof.Jakub BROCH

TEATRY DZIAŁAŃ WOJENNYCH
I METODA ICH STUDIOWANIA

płk dypl.prof.Jan DYDA

/skrypt/

REMBERTÓW

wrzesień

1963 r.

ARCHIWUM
BIBLIOTEKI SZKOŁOWEJ
AKADEMII SZTABU GENERALNEGO
im. gen. broni K. Świerczewskiego
Nr. 34511

W S T Ę P

- I. Teatr wojny, teatr działań wojennych, kierunki i obiekty strategicznego i operacyjnego znaczenia.
- II. Podział europejskiego teatru wojny na teatry działań wojennych.
  - a/ Pakt Północnoatlantycki b/ Układ Warszawski.
- III. Program studiów TDW.
- IV. Treść i zagadnienia do przestudiowania.
  1. Ogólna charakterystyka i znaczenie TDW.
  2. Teren i klimat oraz ich wpływ na działania bojowe wojsk.
    - a/ Ukształtowanie powierzchni, b/ gleby i grunty, c/ hydrografia, d/ zalesienie, e/ klimat.
  3. Warunki wojskowo-polityczne.
  4. Warunki wojskowo - ekonomiczne.
  5. Siły zbrojne i możliwości mobilizacyjne.
  6. Operacyjne przygotowanie terytorium TDW.

Komunikacja i transport: a/ kolejowy, b/ samochodowy, c/ wodny, d/ lotniczy e/ rurociągi paliw, f/ bazy raketowe i lotnicze, g/ bazy marynarki wojennej, h/ umocnienia i fortyfikacja, i/ środki łączności, j/ obrona przeciwpowietrzna, k/ system zaopatrywania, l/ warunki sanitarne.
  7. Podział TDW na kierunki strategiczne i operacyjne.
  8. Źródła podstawowe i pomocnicze do studiowania TDW.

Z a k o ń c z e n i e .

LITERATURA UZUPEŁNIAJĄCA ZALECONA :

1. Teatry działań wojennych i metoda ich studiowania
- Biul.Inf.Szt.Gen. - Nr 1/57 /Zbiór Mat.do stud.
Geog.Woj. - ASG - 1961 r. s. 5./
2. Rodzaje i metody opracowań wyników studiów teatrów
działań wojennych. Biul.Inf.Szt. Nr 4/1958 r.
/Zbiór Mat.do stud.Geog. Woj. ASG - 1961 r. s. 30-68/.
3. Sowremienⁿye teatry wojennych dejstwij - Kand.Nauk.
Wojsk.doc. Rożyn - Wyd. Akad. Frunze - Moskwa 1962 r.
/Bilbl.ASG Nr 86692/.

Wojna angażowała w zasadzie tylko siły zbrojne, nie obejmowała ludności i ekonomiki walczących krajów.

Kiedy w pierwszej połowie XX wieku wojna ogarnęła również zaplecze frontu, wystąpiła konieczność rozgraniczenia pojęć. Teatrem wojny zaczęto określać front i zaplecze walczących stron, teatrem działań wojennych strefę bezpośrednich starć zbrojnych i baz zaopatrzeniowych walczących wojsk.

Teatrem wojny nazywamy określone obszary lądowe, wodne i powietrzne, przygotowywane pod względem politycznym, ekonomicznym i militarnym, na których mogą rozwinąć się działania wojenne między wrogimi koalicjami lub państwowymi.^{x/} Teatr działań wojennych jest częścią teatru wojny obszarem bezpośrednich operacji sił zbrojnych walczących stron.

Teatr działań wojennych pod względem treści i przestrzeni uległ zmianom, podobnie jak środki walki. Równoległe ze zmianami form i sposobów prowadzenia wojen i operacji zmieniał się skład, rozmiary i znaczenie TDW. Stąd zagadnienie teatrów działań wojennych trzeba rozpatrywać historycznie, w powiązaniu z charakterem wojen i sztuką operacyjną.

Wojny XVIII i XIX wieku charakteryzowały się wydłużonymi marszami, kończącymi się krótkotrwałym starciem zbrojnym głównych sił przeciwników tzw. "bitwą generalną", na froncie i głębokości kilku kilometrów. Teatr działań wojennych w tych warunkach obejmował obszar kilkunastu do kilkudziesięciu kilometrów kwadratowych nie licząc tyłowych składów, magazynów, twierdz i źródeł zaopatrzenia. Wychodząc z błędnego założenia, że bitwę generalną można rozstrzygnąć przede wszystkim przez prawidłowy wybór pola walki oraz odpowiedni manewr, ówczesna doktryna zwracała wielką uwagę na studia wojskowo-geograficzne teatrów działań wojennych, krajów lub określonych rubieży, przede wszystkim pod kątem warunków terenowych i klimatycznych. Nie zwracano dostatecznej uwagi na stan moralno-polityczny ludności i ekonomikę krajów.

Rozwój broni i technicznych środków walki zwiększał z każdym dziesięcioleciem zasięg wojny. Pojawienie się

x/ Biuletyn Informacyjny Nr 2 MON - 1958 r. s. 36.

masowych armii i udoskonalonych środków bojowych doprowadziło w końcu XIX i na początku XX wieku do zastąpienia bitwy generalnej operacjami, urzutowanymi w czasie i przestrzeni, prowadzonymi na froncie i głębokości kilkudziesięciu kilometrów, co w efekcie rozszerzyło powierzchnię teatru do kilkuset kilometrów kwadratowych. Nie bez znaczenia w tych warunkach okazał się stan moralno-polityczny ludności, możliwość eksploatacji zasobów miejscowych oraz sieć dróg i łączności. Operacje podczas wojny francusko-pruskiej /1870-1871 r./ trwały już kilka tygodni.

Pierwsza wojna światowa objęła trzy kontynenty: Europę, Azję i Afrykę. Powstały trzy teatry wojny rozdzielone oceanami i praktycznie wzajemnie niezależne. Teatry działań wojennych na każdym z tych teatrów wojny stanowiły bardziej zwarte i nieduże obszary, zwykle część terytorium dwóch sąsiednich krajów, na którym walczące strony rozwijały siły zbrojne i prowadziły działania bojowe.

Za TDW w tym czasie uważano terytorium wraz z rozmieszczonymi na nim obiektami strategicznymi i operacyjnymi, posiadające odpowiednie warunki geograficzne, gospodarcze i komunikacyjne, umożliwiające rozwinięcie dużych mas wojsk połączonych w wyższy związek operacyjny Grupę Armii lub Front. Teatr działań wojennych obejmował najczęściej jeden kierunek strategiczny, a obszar działań nie wykraczał poza ramy jednego lub kilku państw, a niekiedy ich części. Granice TDW opierały się z reguły o duże przeszkody naturalne: góry, pojezierza, rejony zabagnione, morza itp.

Druga wojna światowa objęła swym zasięgiem pięć kontynentów i cztery oceany, w praktyce prawie większą część kuli ziemskiej oraz front i zaplecze walczących stron w Europie.

Wszechogarniający charakter ostatniej wojny, możliwości bojowe sił zbrojnych i związany z nimi rozmach operacji rozszerzały teatr działań wojennych do terytorium wielu państw faszystowskiej i anty-faszystowskiej koalicji.

Nie wszystkie jednak rejony w początkowym okresie wojny były osiągalne przez ówczesne środki walki. Na ten stan rzeczy wpływał przede wszystkim niedostateczny zasięg lotnictwa, a na oceanach okrętów podwodnych.

W toku drugiej wojny światowej obszar teatrów działań wojennych urósł do setek tysięcy kilometrów kwadratowych. Stało się to głównie dzięki zasięgowi lotnictwa strategicznego, które pod koniec wojny mogło uderzać na rejony, odległe tysiące kilometrów od baz macierzystych. Wszystko to nie mogło nie wpłynąć na rozmiar teatru działań wojennych i wciągnięcie w orbitę wojny rejonów uważanych początkowo za nieosiągalne lub niedostępne.

Obecny rozwój broni raketowo-jądrowej i lotnictwa odrzutowego dalekiego zasięgu zwiększył przestrzeń teatru działań wojennych do kilku milionów kilometrów kwadratowych, umożliwiając jednocześnie strategiczne i operacyjne współdziałanie sił zbrojnych znajdujących się na sąsiednich teatrach działań wojennych, odległych często setki a nawet tysiące kilometrów.

Pojawienie się w okresie współczesnym międzykontynentalnych rakiet balistycznych¹ odrzutowego lotnictwa strategicznego o międzykontynentalnym zasięgu oraz okrętów podwodnych o napędzie atomowym i praktycznie nieograniczonym promieniu działania, stworzyło przesłanki do objęcia przez wojnę całej kuli ziemskiej łącznie z przestrzenią kosmiczną. W tych warunkach teatr wojny między przeciwnymi systemami obejmuje praktycznie całą kulę ziemską wraz z okołoziemską przestrzenią kosmiczną, z jego obszaru wyłącza się jedynie kraje neutralne. Sytuacja międzynarodowa wskazuje bowiem, że szereg państw Afryki, Azji i Ameryki Łacińskiej może nie brać udziału w wojnie światowej. Z tego względu oraz na skutek znacznych odległości między przewidywanymi teatrami działań wojennych w Europie i Azji w celach szkoleniowych i planowania obrony, można wyróżnić dwa zasadnicze teatry wojny. Pierwszy związany z Europą Atlantykiem i Ameryką Północną - europejski ; drugi związany z Azją, Pacyfikiem, Australią i Ameryką Północną - azjatycki.

Losy przyszłej wojny światowej - o ile imperialistom uda się ją rozpętać - zostaną prawdopodobnie rozstrzygnięte przede wszystkim na europejskim teatrze wojny tj. na lądowych teatrach działań wojennych w Europie, gdzie rezultaty uderzeń raketowo - jądrowych mogą być niezwłocznie wykorzystywane przez siły zbrojne.

Aby zdefiniować pojęcie współczesnego teatru działań wojennych w warunkach wojny globalnej, należy mieć na uwadze: wszechogarniający, światowy koalicyjny, międzykontynentalny i raketowo-jądrowy charakter wojny; prawdopodobieństwo głębokich, szybkich, wysoce manewrowych operacji zaczepnych prowadzonych zdecydowanie na całą głębokość TDW; walory taktyczno-techniczne sił zbrojnych przeciwstawnych stron wraz z bazą ich materiałowo-technicznego zabezpieczenia.

W świetle powyższego, teatr działań wojennych - to część teatru wojny, obszar lądowy, morski i powietrzny, na którym mogą się rozwinąć i prowadzić działania wojenne strategiczne zgrupowania sił zbrojnych przeciwstawnych koalicji przeznaczone do wykonania zadań strategicznych, wynikających z politycznych i strategicznych celów wojny.

Teatr działań wojennych charakteryzuje się następującymi cechami.

- a/ Na obszarze TDW znajdują się obiekty i rejony o znaczeniu strategicznym, których opanowanie lub zniszczenie wpływa w sposób decydujący na przebieg kampanii lub etapu wojny, a w wojnach lokalnych /Kongo/ nawet wojny w całości.
- b/ Częścią składową TDW jest zazwyczaj własne terytorium oraz tereny krajów nieprzyjacielskich i neutralnych o ile na nich mogą się rozwinąć działania bojowe. Kraje na TDW jako określona całość polityczna, gospodarcza i geograficzna tworzą skład teatru.
- c/ Rozmiary TDW, warunki naturalne i gospodarcze powinny umożliwiać działania związków skali strategicznej /Grup Armii, Frontów lub Grup Frontów/.

d/ Obszar teatru i jego granice określa całokształt czynników politycznych, gospodarczych i geograficznych oraz w dużej mierze zasięg współczesnych raket operacyjnych i lotnictwa frontowego.

W okresie pokoju, granice TDW mają raczej charakter umowy. Ustala je naczelne dowództwo /strategia/, wychodząc z celów strategicznych wojny, sytuacji wojsko-politycznej, układu sił i położenia geograficznego, biorąc równocześnie pod uwagę stopień rozwoju ekonomicznego terytorium TDW, operacyjne przygotowanie oraz organizacyjne, materiałowe i techniczne warunki zabezpieczenia działań.

Historia i praktyka wojen wskazują, że teatry działań wojennych nie są elementem stałym i niezmiennym. Mogą ulegać korekturze co do obszaru jak i znaczenia i to zarówno w czasie pokoju jak i podczas wojny. Zmiany powoduje stan sytuacji międzynarodowej, układ sił i interesów ekonomiczno-politycznych oraz rozwój sytuacji strategicznej.

Przewidywane teatry działań wojennych mogą się stać rzeczywistymi dopiero w warunkach wojny. Podczas wojny mogą się pojawić nowe TDW, a na typowych w okresie pokojowym, działania bojowe mogą się nie rozwinąć.

Z uwagi na charakter terenu, rozróżniamy teatry lądowe, morskie, lądowo-morskie względnie morsko-lądowe. W literaturze wojskowej spotyka się także określenia: górzysty, stepowy, pustynny lub pojezierny TDW. Terminy te pochodzą z okresu XIX wieku, kiedy TDW obejmował nieduży obszar. Wypuklające dominujący element terenu w danym rejonie.

Z punktu widzenia znaczenia można wyróżnić główne i drugorzędne TDW. Jeśli chodzi o lądowe TDW, obok teatrów na których rozwiązywane będą główne zadania strategiczne decydujące o przebiegu lub wyniku wojny, istnieją teatry, na których działania wojenne będą nosiły charakter pomocniczy. Działania na tego rodzaju TDW

mogą na przykład zabezpieczyć bazowanie wojsk raketowych, lotnictwa lub marynarki wojennej. Tego typu teatrem jest na przykład Północny i Północno-wschodni, obejmujący strefę radzieckiej Syberii i Arktykę.

W armiach krajów zachodnich planuje niepodzielne amerykańskie pojmowanie i podział teatrów działań wojennych w skali światowej. Dlatego ograniczymy się do przedstawienia poglądów amerykańskich^{x/}.

Zgodnie z nimi teatr wojny obejmuje obszary lądowe, morskie i powietrzne, które są lub mogą być objęte w przyszłości bezpośrednimi działaniami wojennymi. Teatr wojny dzieli się, odpowiednio do charakteru planowanych operacji powietrznych, naziemnych i morskich na strefę wewnętrzną, teatry działań wojennych oraz rejonu szczególne.

Przestrzenie powietrzne z reguły pokrywają się terenowymi granicami poszczególnych rejonów, lecz mogą być wypadki, że w zależności od sytuacji powietrznej mogą one mieć również swoje własne granice.

Strefa wewnętrzna obejmuje zazwyczaj cały obszar kraju, z wyjątkiem rejonów wchodzących w skład teatrów działań wojennych. W niektórych wypadkach mogą być włączone również terytoria państw sprzymierzonych i neutralnych.

Teatr działań wojennych obejmuje część teatru wojny, niezbędną dla prowadzenia działań bojowych zgodnie z postawionym zadaniem oraz dla rozmieszczenia organów tyłowych, celem zabezpieczenia tych działań. Teatr działań wojennych powinien mieć dostateczną szerokość i głębokość do zabezpieczenia manewru wojsk, ochrony i ciągłej pracy linii komunikacyjnych.

Teatr działań wojennych zazwyczaj dzieli się na :

- strefę działań bojowych, która obejmuje obszary lądowe, morskie i przestrzeń powietrzną niezbędne do prowadzenia działań bojowych i rozmieszczenia organów

x/ Służba tyłów sił lądowych Stanów Zjednoczonych na teatrze działań wojennych - wyd. - MON - Warszawa 1958 r. s. 10.

tyłowych bezpośrednio obsługujących wojsk;

- strefę komunikacji, która obejmuje obszary lądowe, morskie i przestrzeń powietrzną konieczne do rozmieszczenia organów i instytucji tyłowych zabezpieczających cały teatr działań wojennych. Jednak w wypadku, gdy teatr działań wojennych zajmuje ograniczoną przestrzeń lądu, np. wyspę lub odizolowany rejon na kontynencie, wówczas wyżej wymieniony podział teatru na strefy może okazać się niecelowym. W początkowym okresie operacji teatr działań wojennych może składać się tylko ze strefy działań bojowych, a materiałowo - techniczne zabezpieczenie wojsk działających na takim teatrze, będzie przeprowadzane bezpośrednio przez organa tyłowe strefy wewnętrznej.

Strefa działań bojowych jest to przednia część teatru działań wojennych, w której wojska prowadzą aktywne działania bojowe. Strefa działań bojowych obejmuje obszar od przedniego skraju do przedniej granicy strefy komunikacji. Głębokość strefy działań bojowych zależy od ilości znajdujących się tam wojsk, charakteru planowanych operacji, możliwości linii komunikacyjnych i terenu oraz możliwości nieprzyjaciela. Strefa działań bojowych dzieli się na pasy grup armii, armii polowych, korpusów armijnych i dywizji.

Za każdy pas odpowiedzialny jest odpowiedni dowódca.

Dowódca grupy armii nie ponosi terytorialno-administracyjnej odpowiedzialności w swoim pasie działania a nakłada ją na dowódców armii polowych.

Tyłna granica strefy działań bojowych jest określona przez dowódcę teatru działań wojennych i zmieniana odpowiednio do ruchu wojsk.

Tyłowe linie rozgraniczenia armii polowych, korpusów armijnych i dywizji wysuwa się jak najdalej do przodu, ażeby zwolnić dowódców tych związków od odpowiedzialności za tereny nie-potrzebne im do prowadzenia działań bojowych i rozmieszczenia podległych organów tyłowych.

Strefa komunikacji obejmuje tę część obszaru teatru działań wojennych, która znajduje się za tyłową granicą

strefy działań bojowych. Obszar strefy komunikacji powinien mieć dostateczną głębokość i szerokość dla zabezpieczenia ciągłej pracy organów tyłowych oraz organizacji ich ochrony. W strefie komunikacji działają jednostki służb zaopatrywania, ewakuacji, transportu oraz inne organa tyłowe niezbędne do zabezpieczenia działań walczących wojsk. Strefa komunikacji jest ogniwem w łańcuchu zaopatrywania i ewakuacji, łączącym strefę działań bojowych ze strefą wewnętrzną.

Granice strefy komunikacji ustala się w taki sposób, aby móc najlepiej zabezpieczyć działania wojsk w strefie działań bojowych.

Strefa komunikacji może obejmować rejony niezbędne dla bezpośredniego rozwinięcia oddziałów sił powietrznych, wyrzutni raketowych i sił morskich lub do ich zabezpieczenia.

Bazy lotnicze, morskie, raketowe i zaopatrzeniowe rozlokowane na terenie strefy komunikacji podporządkowane są ich dowódcom, a nie dowódcy strefy komunikacji.

Jeśli chodzi o ogólne pojęcie teatru wojny i teatru działań wojennych - to pomiędzy określeniami doktryny kapitalistycznej a naszymi nie ma większych różnic. Istotne różnice występują w podziale teatrów działań wojennych, ich strukturze wewnętrznej oraz w metodologii studiów i ocenie.

Ważnymi elementami i częścią organiczną każdego teatru działań wojennych są obiekty, rejony lub ośrodki wojskowe, polityczno-administracyjne, gospodarcze i geograficzne, stanowiące elementy o znaczeniu strategicznym lub operacyjnym nazywane w skrócie obiektami strategicznymi lub operacyjnymi.

Obiekt strategiczny - to strategiczne zgrupowanie wojsk lub urządzeń wojskowych na TDW, ważny rejon lub okręg przemysłowy, stolica państwa, zespół bez raketowych, lotniczych, morskich lub urządzeń, których opanowanie lub zniszczenie wpływa w sposób decydujący na osiągnięcie celu kampanii lub etapu wojny, a w wojnach lokalnych nawet ostatecznego celu wojny.

Obiektami strategicznymi na teatrze działań wojennych lub kierunkach strategicznych mogą być :

- zgrupowania strategiczne wojsk;

- duże zespoły baz raketowych, lotniczych, morskich lub zaopatrzeniowych;
- naturalne rejony, rubieże lub przejścia /bramy/ o znaczeniu międzynarodowym lub państwowym;
- rejony, okręgi, lub ośrodki produkujące broń masowego rażenia;
- okręgi lub rejony wydobywania surowców strategicznych o znaczeniu międzynarodowym, w szczególności paliw płynnych i środków rozszczepialnych;
- ośrodki polityczno-administracyjne o znaczeniu międzynarodowym lub państwowym;
- strefy cieśnin, kanałów lub baz na międzynarodowych szlakach komunikacyjnych /Suez, Kanał La Manche, Kanał Kiloński itp.

O ile na TDW studiujemy przede wszystkim obiekty o znaczeniu strategicznym to na kierunkach strategicznych i operacyjnych interesują nas oprócz tego obiekty o znaczeniu operacyjnym.

Obiekt operacyjny na kierunku strategicznym lub operacyjnym posiada decydujące znaczenie dla danej operacji armijnej lub frontowej. Opanowanie lub zniszczenie obiektu operacyjnego wpływa w sposób zasadniczy na osiągnięcie ostatecznego celu operacji i wykonanie zadania bojowego.

Obiektem operacyjnym może być: operacyjne zgrupowanie wojsk lub obiektów wojskowych. rejon wyrzutni raketowych, baza morska lotnicza lub zaopatrzeniowa, duży węzeł komunikacyjny lub urządzenie transportowe, przeprawa na dużej przeszkodzie wodnej, ośrodek polityczno-administracyjny lub gospodarczy o znaczeniu lokalnym lub regionalnym.

Na podstawie aktualnego rozmieszczenia obiektów strategicznych i operacyjnych na teatrze działań wojennych oraz dróg i kierunków wyprowadzających do nich, można z dużym prawdopodobieństwem określić przypuszczalne kierunki strategiczne i operacyjne w początkowym okresie wojny.

Kierunek strategiczny - to pas terenu, obszarów wodnych i powietrznych /najczęściej w połączeniu/, gdzie znajdują się obiekty strategiczne walczących stron, których zniszczenie lub opanowanie zapewnia osiągnięcie celu kampanii lub etapu wojny, a w wojnach lokalnych nawet ostatecznego celu wojny. Kierunek strategiczny to równocześnie kierunek działań związków strategiczno-operacyjnych /Frontów/, Grup Armii/ wynikający z celów i zadań strategicznych kampanii /etapu wojny/.

Kierunek strategiczny pod względem przestrzennym, komunikacyjnym, wojskowo-politycznym, gospodarczym i geograficznym powinien umożliwić prowadzenie operacji jednego lub kilku Frontów /Grup Armii// związanych wspólnym zamiarem operacji, a na morzu - bazowanie i operacje kilku związków operacyjnych marynarki wojennej.

Kierunek strategiczny na TDW ma najczęściej charakter stały określony elementami natury politycznej, militarnej, gospodarczej i geograficznej jednak może on niekiedy ulec zmianie na skutek nowo powstałej sytuacji polityczno-strategicznej.

Na kierunku strategicznym wyodrębnia się zwykle kilka kierunków operacyjnych wyprowadzających do obiektów operacyjnych, przedmiotu równoczesnych lub kolejnych operacji związków operacyjnych w ramach jednego zamiaru strategicznego.

Kierunek operacyjny - to pas terenu, zwykle w połączeniu z obszarem powietrznym, a niekiedy i morskim wraz ze znajdującymi się na nim obiektami operacyjnymi, których opanowanie lub zniszczenie zapewnia osiągnięcie celu operacji i podstawę do rozwinięcia dalszych działań.

Właściwości przestrzenne kierunku operacyjnego powinny pozwalać na skoordynowanie działania jednej lub kilku armii związanych wspólnym zamiarem bitwy.

Kierunek operacyjny nie ma charakteru stałego lecz zależy od konkretnego położenia operacyjnego. Na niektórych obszarach górzystych, lesisto-bagnistych, pustynnych itp. kierunki operacyjne wykazują charakter bardziej stały,

określany przede wszystkim naturalnymi i komunikacyjnymi właściwościami terenu.

W warunkach pokoju wydzielenie kierunków operacyjnych ma sens jedynie na głębokość jednej operacji zaczepnej armii po obu stronach linii demarkacyjnej przeciwstawnych stron.

W toku prowadzenia działań mogą powstawać nowe kierunki operacyjne, a zależy to od zmieniającej się sytuacji operacyjnej.

Jak wygląda, w świetle teorii i praktyki podział europejskiego teatru wojny?

III. Podział europejskiego teatru wojny na teatry działań wojennych /schem.1/.

a/ Pakt Północno-atlantycki

Obszar europejskiego teatru wojny znajdujący się pod kontrolą paktu NATO został przez Amerykanów podzielony na cztery główne strefy, a mianowicie : Europę, Atlantyk, Kanał La Manche, Amerykę Północną.

Odpowiednio do tego podziału zorganizowano cztery dowództwa. Naczelne Dowództwo Połączonych Sił Zbrojnych w Europie /SHPE/, Dowództwo Sił Zbrojnych, Atlantyku, Kanału La Manche, regionalna grupa strategiczna USA - Kanada. W czasie pokoju tylko dowództwo połączonych sił zbrojnych w Europie dysponuje wydzielonymi siłami zbrojnymi, natomiast pozostałym dowództwom przewiduje się podporządkowanie na okres wojny określonych wojsk ze składu sił zbrojnych państw NATO.

Naczelnym organem dowodzenia na europejskim teatrze wojny jest Naczelne Dowództwo Połączonych Sił Zbrojnych w Europie z siedzibą w Paryżu. Dowództwo to jest odpowiedzialne za :

- organizację, szkolenie, wyposażenie i gotowość bojową podległych sił zbrojnych;
- opracowywanie planów wojennych;
- zaopatrywanie sił zbrojnych w nowoczesne środki walki /pociski raketowe, jądrowe itp./;

- organizowanie obrony powietrznej obszaru Europy;
- opracowywanie potrzeb i planów mobilizacyjnych.

W czasie wojny naczelny dowódca kieruje prowadzeniem wojny na całym europejskim teatrze wojny.

Naczelnemu dowódcy połączonych sił zbrojnych w Europie podlegają dowódcy czterech teatrów działań wojennych: Północnoeuropejskiego, Środkowoeuropejskiego, Południowoeuropejskiego i Śródziemnomorskiego.

Dowódcy teatru działań wojennych podlegają siły zbrojne NATO stacjonujące na danym TDW. Do zadań dowództwa TDW należy:

- dowodzenie siłami zbrojnymi na TDW oraz planowanie dla nich operacji i zadań;
- organizacja szkolenia wojsk;
- przeprowadzenie manewrów i ćwiczeń w skali TDW;
- nadzór nad operacyjnym przygotowaniem terytorium TDW.

Północnoeuropejski TDW obejmuje terytorium Norwegii, Danii Szlezwik - Holsztynu /NRF/ oraz akweny Zachodniego Bałtyku, cieśnin duńskich i Morza Norweskiego. Sztab dowództwa TDW znajduje się w Kolsaas /Norwegia/.

Naczelnym zadaniem połączonych sił zbrojnych na tym TDW według założeń NATO jest osłona północnego skrzydła Paktu i kontrola cieśnin duńskich.

Dowództwu Północnoeuropejskiego TDW podlega "Połączone Duńsko - Niemieckie Dowództwo Zachodniego Bałtyku i Cieśnin Duńskich", zadaniem którego jest koordynacja i opracowanie planów operacyjnych użycia sił lądowych, morskich i powietrznych Danii i NRF /stacjonujących na obszarze Danii i Szlezwik Holsztynu/ oraz organizacja obrony cieśnin duńskich i blokowanie wyjść z obszaru Bałtyku na Morze Północne i Atlantyk.

Środkowoeuropejski TDW obejmuje terytorium NRF /bez Szlezwik - Holsztynu/, Holandię, Belgię, Luksemburg i Francję. Terytorium Wielkiej Brytanii i Kanał La Manche stanowią samodzielną strefę podporządkowaną siłom zbrojnym Anglii. Dowództwo teatru mieści się w Fontainebleau pod Paryżem.

Teatr ten w/g poglądów amerykańskich ma zasadnicze znaczenie. Obejmuje najważniejsze centra przemysłowe Niemiec zachodnich i Francji i jest skierowany przeciw głównym ośrodkom NRD, Polski, Czechosłowacji. Na tym teatrze są zgrupowane główne siły paktu NATO w Europie.

Południowoeuropejski TDW

Południowoeuropejski teatr działań wojennych obejmuje terytorium Włoch, Grecji i Turcji oraz przyległe akweny morskie wraz z wyspami. Dowództwo TDW znajduje się w Neapolu. Podlegają mu wydzielone siły zbrojne Włoch, Grecji i Turcji.

W wypadku wojny przewiduje się włączenie wydzielonych sił morskich Francji, W. Brytanii i Stanów Zjednoczonych. Siły zbrojne NATO rozlokowane na tym TDW mają "osłaniać" południowe skrzydło paktu.

Śródziemnomorski TDW

Śródziemnomorski teatr działań wojennych obejmuje akwen Morza Śródziemnego wraz z bazami morskimi oraz bazami lotnictwa morskiego i zaopatrzeniowymi znajdującymi się w tym rejonie. Dowództwo TDW mieści się w bazie La Valetta na Malcie i jest odpowiedzialne za osłonę i obronę morskich linii komunikacyjnych w strefie Morza Śródziemnego i wód terytorialnych Turcji na Morzu Czarnym oraz baz morskich i powietrznych w strefie Bosforu i Dardaneli blokujących wyjście z Morza Czarnego na Morze Śródziemne.

W okresie pokoju dowództwu Śródziemnomorskiego TDW podlegają bazy i urządzenia nadbrzeżne, a w okresie wojny wydzielona z Południowoeuropejskiego TDW część eskortowych sił morskich, przeznaczonych przede wszystkim do obrony morskich linii komunikacyjnych i baz Wielkiej Brytanii, Włoch i Francji na Morzu Śródziemnym.

b/ Układ Warszawski

Nasz Sztab Generalny wyróżnia w Europie trzy teatry działań wojennych: Północnozachodni, Zachodni i Południowo-zachodni /Schem nr 2/, które jesteśmy obowiązani przestudiować.

Podstawę wydzielenia tych teatrów stanowi:

- analiza charakteru możliwej wojny między NATO a UW i położenie strategiczne naszego kraju;
- ocena aktualnej sytuacji wojskowo - politycznej i strategicznej w Europie;
- ocena teatru, klimatu, warunków gospodarczych, komunikacyjnych i wydzielających się strategicznych i operacyjnych kierunków działań;
- charakter możliwych celów i zadań strategicznych na poszczególnych TDW;
- stopień operacyjnego przygotowania terytorium teatrów i rozmieszczenie sił lądowych, morskich i powietrznych przeciwnika;
- obronne plany Polskich Sił Zbrojnych w ramach Układu Warszawskiego^{x/}.

Aby prawidłowo przestudiować i przeanalizować TDW, konieczne jest stosowanie metod i kryteriów współczesnych, które postaramy się obecnie określić i scharakteryzować.

III. Program i zadania studiów TDW

Na program studiów TDW składają się czynniki nazywane umownie wojskowo-geograficznymi, mogące wywrzeć określony wpływ na planowanie, organizację i prowadzenie wojny, operacji i walki oraz materiałowo-techniczne zabezpieczenie działań. Za czynniki wojskowo-geograficzne uważa się całokształt stosunków politycznych, gospodarczych i fizyczno-geograficznych, operacyjne przygotowanie terytorium TDW, wydzielające się kierunki i rejony, dogodne względnie trudno dostępne dla działań bojowych wojsk.

W zależności od celu, program studiów może obejmować niektóre tylko elementy. Jednak całkowity obraz mogą dać jedynie pełne kompleksowe studia wszystkich czynników wojskowo-geograficznych.

Typowy program studiów zawiera najczęściej następujące zagadnienia /rozdziały/:

1. Ogólna charakterystyka i znaczenie TDW.
2. Teren i klimat TDW oraz ich wpływ na działanie bojowe wojsk.

x/ Analiza wymienionych TDW będzie przedmiotem oddzielnych opracowań i wykładów.

3. Warunki wojskowo-polityczne krajów w granicach TDW /ustrój państwowy i społeczny, klasowy, zawodowy i wyznaniowy skład ludności, stosunek ludności do wojny, charakterystyka elementów potencjału moralno-politycznego/.
4. Baza ekonomiczna TDW oraz możliwości gospodarcze poszczególnych krajów i koalicji /Warunki ekonomiczne/.
5. Siły zbrojne i możliwości mobilizacyjne państw w granicach teatru.
6. Operacyjne przygotowanie terytorium TDW /sieć komunikacyjna, bazy raketowe, lotnicze, morskie, umocnienia stałe, obrona przeciwpowietrzna, obrona przed środkami masowego rażenia, miejscowe środki łączności/.
7. Kierunki strategicznego i operacyjnego TDW i ich charakterystyka z punktu widzenia działań bojowych wojsk. Wyszczególnione zagadnienia programu wymagają bliższego skonkretyzowania i charakterystyki odnośnie treści i metod analizy.

IV. Treść i zagadnienia do przestudiowania

Studiowanie teatrów działań wojennych wchodzi w zakres obowiązków służbowych dowódców i sztabów oraz jest ważnym elementem taktyczno-operacyjnego szkolenia. Znając właściwości teatrów działań wojennych i kierunków operacyjnych można racjonalniej planować działania bojowe, lepiej wyszkolić podległe związki, wszechstronnej wykorzystać sprzyjające okoliczności oraz przewidzieć w razie potrzeby środki zmierzające do ograniczenia lub usunięcia wpływu czynników nieprzychylnych. Studia rozpoczynamy od ogólnego zapoznania się z położeniem geograficznym i znaczeniem TDW.

1. Ogólna charakterystyka i znaczenie TDW

Na ogólną charakterystykę TDW składa się: analiza i ocena położenia geograficznego, konfiguracji terytorium, granic, rozmiarów obszaru, składu TDW oraz potencjału ludzkiego, moralno-politycznego i gospodarczego przeciwstawnych stron.

Studiując położenie teatru należy przeanalizować położenie geograficzne, położenie w stosunku do sąsiednich TDW i własnego kraju oraz państw wrogich i neutralnych znajdujących się w granicach lub poza granicami teatru, jeśli przewidywany jest ich udział w wojnie.

Granice TDW mogą się opierać o duże przeszkody naturalne /morza, pustynie, wysokie łańcuchy górskie/ lub przebiegać terenem otwartym wzdłuż umownych linii lub granic państwowych.

Istotne znaczenie w warunkach współczesnych mają strefy powiązań teatrów, ukłwiające współdziałanie operacyjne a niekiedy taktyczne sił lądowych, marynarki wojennej i lotnictwa. Wysokie pasma górskie i pustynie na peryferiach lub w granicach TDW utrudniają^{ce} działania wojsk lądowych, mogą nie wywrzeć istotnego wpływu na użycie wojsk raketowych, lotnictwa i marynarki wojennej. Trzeba nadmienić, że na wyznaczenie granic współczesnego TDW duży wpływ wywiera położenie i rozmieszczenie rejonów startowych rakiet operacyjnych, baz lotnictwa taktycznego i marynarki wojennej oraz baz przeładunkowych i zaopatrzeniowych związanych z danym teatrem.

Rozmiary i obszar teatru /szerokość i głębokość/, położenie i odległość obiektów strategicznego i operacyjnego znaczenia decydująca o pojemności operacyjnej TDW i kierunków, o rozmachu przypuszczalnych operacji, zmierzających do wykorzystania uderzeń raketowo - jądrowych oraz szybkiego zniszczenia sił zbrojnych przeciwnika. Przestrzeń w warunkach wojny raketowo-jądrowej jest poza tym jednym z decydujących czynników, zapewniających rozśrodkowanie sił zbrojnych i obiektów obszaru kraju /koalicji/.

W granicach teatru działań wojennych obok krajów wrogich i sprzymierzonych mogą się znajdować terytoria państw neutralnych. Analiza składu TDW musi to uwzględniać i brać pod uwagę przy określaniu rejonów, rubieży i kierunków strategicznych i operacyjnych.

Na podstawie analizy ogólnych danych o TDW należy sprecyzować wnioski odnośnie skali przypuszczalnych operacji, strategicznie ważnych rejonów i obiektów, warunków współdziałania sił zbrojnych i ich materiałowo-technicznego wyposażenia i zabezpieczenia. Najważniejszy wniosek dotyczy znaczenia danego TDW w systemie innych TDW.

Miejsce i rola teatru w systemie teatrów działań wojennych oraz sytuacja wojskowo-polityczna, baza ekonomiczna, ilość, rodzaj i charakter baz wypadowych, obiektów militarnych i ekonomicznych, polityczno-administracyjnych i geograficznych, operacyjna pojemność najkrótszych i najdogodniejszych a przez to najprawdopodobniejszych kierunków działań, decydują o znaczeniu każdego teatru działań.

Znaczenie TDW określają cztery czynniki: polityczny, gospodarczy, geograficzny i militarny.

Aby określić charakter czynników wojskowo-politycznych należy przeanalizować sytuację polityczno-strategiczną na TDW, układ sił, stosunki państw w ramach koalicji i przeciwnych obozów, całokształt polityki wewnętrznej i zagranicznej, wzajemne powiązanie i sprzeczności interesów, sojusze dwu i wielostronne oraz zaangażowanie krajów w wyścigu zbrojeń i przygotowaniach wojennych.

Potencjał ekonomiczny krajów rozmieszczonych na teatrze działań wojennych odgrywa zasadniczą rolę z punktu widzenia znaczenia TDW. Moc produkcyjna przemysłu zbrojeniowego gra przy tym najistotniejszą rolę. Rozmieszczenie i ilość okręgów i ośrodków rolniczych i przemysłowych o znaczeniu strategicznym tj. charakteryzujących potencjał ekonomiczny kraju względnie bazę zaopatrzeniową sił zbrojnych /kraju/ koalicji gra rolę strategiczną /np. Zagłębie Ruhry/.

O znaczeniu teatru można sądzić również na podstawie ilości, rozmieszczenia i strategicznego znaczenia obiektów geograficznych jak rejony i bazy wypadowe, morza i kanały

morskie stanowiące linie komunikacyjne o znaczeniu międzynarodowym, wyspy, cieśniny i umocnienia na podejściach do TDW lub w jego granicach.

Odległość tyłowych baz zaopatrzeniowych od strefy działań bojowych odgrywa istotną rolę.

Czynnik militarny tj. ilość i rodzaj sił zbrojnych na TDW oraz możliwości mobilizacyjne przeciwstawnych stron - charakteryzują znaczenie danego TDW.

Z ogólnych danych o TDW i jego roli wypływają wnioski odnośnie:

- miejsca, roli i znaczenia TDW;
- możliwości rozwinięcia działań, współdziałania, przygotowania i wyposażenia sił zbrojnych;
- najważniejszych kierunków i obiektów strategicznych, krytycznych rejonów i rubieży, których opanowanie zmienia sytuację operacyjną, względnie może wpłynąć w sposób istotny na przebieg kampanii /operacji/.

Czynniki wojskowo-geograficzne wpływają w różny sposób na działania bojowe wojsk, a ich rola i znaczenie na poszczególnych TDW mogą się diametralnie różnić.

Wśród czynników wojskowo-geograficznych teren i klimat zajmuje szczególnie miejsce.

Z uwagi na to, że teren i klimat wywierają wpływ nie tylko na działania bojowe wojsk lecz i na rozmieszczenie, układ oraz stan warunków komunikacyjnych stosunków demograficznych, gospodarczych i sanitarnych, należy je studiować w pierwszej kolejności, bezpośrednio po zapoznaniu się z położeniem i znaczeniem TDW.

2. Teren i klimat TDW oraz ich wpływ na działania bojowe wojsk.

Teren jest jednym z głównych elementów sytuacji bojowej. Obok nieprzyjaciela, sił własnych i czasu wywiera stały i bezpośredni wpływ na organizację i przebieg działań. Każdy marsz, każda walka, każde szukanie osłony, każda budowa pozycji i każdy transport zależą od warunków terenowych i meteorologicznych.

Charakter terenu warunkuje przejezdność, ruchliwość taktyczną, obserwację, maskowanie, prowadzenie ognia, kierunek uderzenia i manewr.

Można powiedzieć, że nie ma zagadnień w zakresie organizacji i prowadzenia działań, gdzie nie trzeba by uwzględniać warunków terenowych.

Umiejętne wykorzystanie terenu pozwala na utrzymanie gotowości bojowej wojsk i osiągnięcie zwycięstwa kosztem minimalnych strat.

Niezbędnych wiadomości o terenie dostarczają dowódcom nie tylko mapy taktyczne, operacyjne i strategiczne lecz także mapy specjalne /geologiczne, komunikacyjne, hydrologiczno-meteorologiczne itp/ oraz opisy wojskowo-geograficzne i topograficzne, sporządzone na podstawie wszechstronnych studiów TDW.

Rzeźba powierzchni, gleby i grunty, hydrografia, szata roślinna i klimat stanowią tzw. czynniki fizyczno-geograficzne terenu. One właśnie wraz z siecią dróg są najważniejszymi elementami wpływającymi bezpośrednio na współczesne działania bojowe wojsk.

Wpływ ten przejawia się całokształtem właściwości. Dlatego warunki fizyczno-geograficzne teatru, kierunków, rejonów lub rubieży należy studiować kompleksowo- gdyż tylko ta metoda może dać pełny obraz ich specyfiki i znaczenia. Podstawowe znaczenie w warunkach współczesnych ma dostępność i przejezdność terenu oraz rozwój sieci dróg i związany z nim problem komunikacji i zaopatrywania wojsk, na co zasadniczy wpływ wywiera rzeźba i sieć dróg.

Studium terenu przeprowadza się w celu wykrycia rejonów, rubieży, stref i kierunków o ważnym znaczeniu operacyjnym oraz określenia ich położenia charakteru i znaczenia.

W stosunku do innych obiektów TDW.

Analiza terenu powinna wyjaśnić stopień dostępności poszczególnych rejonów i kierunków warunki ruchu, współdziałania, komunikacji, maskowania i obrony przeciw środkom masowego rażenia.

Wnioski powinny wskazywać rejony, kierunki lub pasy najdogodniejsze do rozwinięcia działań zaczepnych oraz rejony rubieże lub strefy trudne do pokonania lub nie-dostępne dla wojsk pancernych i zmechanizowanych.

Ważne rejony, kierunki i rubieże najcelowiej studiować poszczególnymi elementami fizyczno-geograficznymi aby móc dojść do uogólniających kompleksowych wniosków.

a/ Ukształtowanie powierzchni

Współczesne wojska mogą rozwinąć szybkie działania zaczepne przede wszystkim na obszarach równinnych, falistych i pagórkowatych, jeśli te nie są rejonami silnie uprzemysłowionymi i gęsto pokrytymi osiedlami, względnie masywami jezior /Finlandia, Mazury/, rejonami zabagnionymi lub depresyjnymi /Holandia, Żuławy/.

W warunkach mechanizacji i upancernienia wojsk oraz możliwości zastosowania broni masowego rażenia i związanej z tym konieczności maksymalnego wykorzystania skutków uderzeń raketowo-jądrowych, przestrzeni, przejezdności terenu oraz właściwości ochronne i maskownicze nabierające szczególowej wagi.

O powyższych cechach decyduje przede wszystkim rzeźba terenu, która wpływa nie tylko na działania bojowe wojsk lecz również na układ hydrograficzny, szatę roślinną, klimat, sieć komunikacyjną i charakter osiedli.

Z punktu widzenia rzeźby rozróżniamy teren równinny /Mazowsze/, falisty /Wielkopolska/, pogórkowaty /Pojezierze Mazurskie i Pomorskie/ i górzysty /Karpaty/, z uwagi zaś na wyniesienie nad poziom morza - nizinny, wyżynny, górski i wysokogórski /Tatry, Alpy/.

Każdy z wymienionych rodzajów terenu może być otwarty, pokryty lub pocięty.

Z zasady teren nizinny i równinny jest dogodny do rozwinięcia działań wszystkich rodzajów wojsk, chociaż w wypadku gdy jest pocięty rzekami, kanałami pojezierzami i rejonami zabagnionymi /Holandia/ względnie pokryty dużą ilością miejscowości, szczególnie w rejonach przemysłowych, może stwarzać poważne trudności dla ruchu związków

operacyjnych /np. Śląsk, rejon turyńsko - saksoński, Zagłębie Ruhry, północno wschodni obszar przemysłowy Francji itp.

Teren falisty charakteryzuje się podobnymi właściwościami taktycznymi jak równinny jednak warunki obserwacji są bardziej ograniczone.

Teren pagórkowaty jest zwykle pofalowany i pocięty wąwozami, jarami i parowami. Nachylenie stoków nie przekracza najczęściej 25%, co czyni ten typ terenu dostępnym dla działań wszystkich rodzajów wojsk.

Tereny górskie i wysokogórskie wyróżniają się szczególną różnorodnością i ostrością form rzeźby.

Pagórkowate podgórza posiadają zróżnicowane ukształtowanie i szerokie doliny. Ruch wojsk jest możliwy nie tylko po dolinach lecz również po działach wód i zboczach.

Góry skaliste niskie i średnie odznaczają się silnym pocięciem oraz skalistymi i stromymi stokami. Doliny rzek są wąskie i głębokie. Ruch wojsk możliwy jest głównie wzdłuż dróg i dolin.

Góry wysokie /Alpy, Tatry/ charakteryzują się znaczną wysokością bezwzględną /3-5 tys./ silnym i zróżnicowanym pocięciem powierzchni, stromymi skalistymi zboczami i wierzchołkami. Doliny są wąskie i głębokie. Ruch wojsk możliwy jest wzdłuż dróg, dolin i przełęczy, które są jednak trudno dostępne.

Analiza rzeźby TDW powinna doprowadzić do wniosków odnośnie jego dostępności, warunków działań zaczepnych i obronnych, użycia rodzajów wojsk, współdziałania, a w szczególności wykorzystania skutków uderzeń rakietowo-jądrowych.

W zakończeniu określa się kierunki, rejony i rubieże najdogodniejsze do rozwinięcia operacji zaczepnych i obronnych, rejony trudno dostępne, rubieże, rejony i strefy o ważnym znaczeniu operacyjnym.

Ukształtowanie terenu wiąże się bardzo ściśle z charakterem gleb i gruntów, a ocena jego oddziaływania

na walkę byłoby jednostronne bez uwzględnienia wzajemnych powiązań.

b/ Gleby i grunty

Charakter gleb i gruntów wpływa na przekraczalność i przejezdność terenu, warunki polowej rozbudowy inżynieryjnej oraz rozmiary promieniotwórczego skażenia, co rzutuje na tempo operacji, manewr, maskowanie, rozbudowę lądowisk i dróg. Skład chemiczny gleb i gruntów decyduje o podatności terenu na promieniotwórcze skażenie. Grunty dzieli się na lekkie, średnie i ciężkie. Jest to raczej podział techniczny. Z taktyczno-operacyjnego punktu widzenia celowiej jest rozróżniać grunty piaszczyste, gliniaste /mieszane/ torfowo-bagnienne i kamieniste.

Grunt piaszczysty podaje się łatwo inżynieryjnej rozbudowie, jednak urządzenia polowe nie są trwałe i wymagają odziania. W porze suchej piaski utrudniają ruch, a ponieważ zawierają dużo pierwiastków ulegających łatwo radioaktywizacji powoduje intensywniejsze skażenie terenu i powietrza.

Grunt gliniasty stwarza lepsze warunki rozbudowy urządzeń inżynieryjnych jednak w porze opadów utrudnia ruch i wymaga często odwadniania. W warunkach suchej pogody sprzyja wyraźnie działaniom bojowym wojsk.

Rejony o gruntach torfowo-bagiennych są przede wszystkim trudno dostępne lub w ogóle nie dostępne zwłaszcza podczas wiosennych i jesiennych opadów. Na skutek tego, że w składzie swym posiadają szereg pierwiastków ulegających radioaktywizacji i to na głębokości 20-25 cm pod powierzchnią ziemi grunty torfowo-bagiennne są swego rodzaju kondensatorami promieniotwórczości. Trudno przeprowadzić dezaktywację przez zdjęcie wierzchniej warstwy nie tylko ze względu na wody zaskórne lecz przede wszystkim ze względu na silne i głębokie skażenie terenu.

Grunt kamienisty utrudnia prace inżynieryjne, obniża ich tempo, wymaga stosowania środków wybuchowych, jednak urządzenia polowe są trwałe. Wybuch jądrowy na gruntach kamienistych powoduje dodatkowe rażenie odłamkami skał.

Studium gleb i gruntów powinno pozwolić na określenie rejonów o dominujących typach gruntów oraz na wskazanie ich rozmieszczenia i właściwości w zależności od pór roku i warunków meteorologicznych.

W zakończeniu badań należy sformułować wnioski odnośnie: przejezdności terenu na poszczególnych kierunkach, możliwości inżynieryjnej rozbudowy opbmar, maskowania i wrażliwości na promieniotwórcze i chemiczne skażenie.

W przewidywaniu szybkich dynamicznych i zdecydowanych operacji zaczepnych, co jest możliwe przede wszystkim na obszarach równinnych, falistych i pagórkowatych jakimi charakteryzuje się głównie Zachodni teatr działań wojennych w Europie problem pokonywania przeszkód naturalnych odgrywa zasadniczą rolę.

Na obszarze Zachodniej i Środkowej Europy dominujące przeszkody stwarza hydrografia.

c/ Hydrografia.

W granicach Północnego kierunku strategicznego główne przeszkody naturalne stanowią duże rzeki, kanały pojezierza i rejonny zabagnione. Fakt ten dotyczy szczególnie północno-nadmorskiego i jutlandzkiego kierunku operacyjnego.

Położenie przeszkód wodnych w stosunku do ważnych obiektów na TDW, ich układ, i gęstość decydują o ich znaczeniu operacyjnym lub taktycznym.

Dzięki rozwojowi środków amfibijnych i przeprawowych, jednym z najważniejszych obecnie kryteriów dla określenia charakteru przeszkody wodnej jest możliwość sforsowania jej po dnie. Z tego punktu widzenia nawet wąskie kanały o betonowych lub kamiennych brzegach mogą stanowić większe przeszkody niż średnie lub duże rzeki.

Znaczenie operacyjne posiadają w dobie obecnej jedynie duże rzeki, kanały i pojezierza oraz rejonny zabagnione lub depresyjne typu Żuław lub polderów holenderskich, których z takich czy innych względów nie można wyminąć w toku operacji.

Hydrografia i hydrologia przejawiają największy wpływ jesienią i wiosną, kiedy wahanie reżimu wodnego zmienia

charakter przeszkód. Dzięki wylewom i powodziom rejony zabagnione stają się nie-dostępne. To samo dotyczy pojezierzy i niektórych rzek.

Na obszarach nizinnych, pociętych siecią kanałów i rowów odwadniających, niebezpieczeństwo zalania nisko położonych obszarów może wystąpić w wypadku zniszczenia urządzeń hydrotechnicznych /zapór, śluz, jazów itp./

Również na transport wodny śródlądowy ważny wpływ wywiera stan wód w rzekach i kanałach, przy którym żegluga staje się niemożliwa. Ma to miejsce w zachodniej Europie najczęściej latem i jesienią.

Hydrografię TDW studiuje się przede wszystkim pod kątem jej wpływu na działania bojowe wojsk oraz wykorzystanie w wewnętrznym transporcie wodnym. Poza tym hydrografia tworzy miejscową bazę wodną zaspakajającą potrzeby konsumpcyjne, techniczne i dezaktywacyjne wojsk, przemysłu i ludności cywilnej.

Hydrografia ma szczególne znaczenie w rejonach pozbawionych wody względnie posiadających ją w niedostatecznych ilościach.

Na teatrach działań wojennych o charakterze pustynnym lub stepowym problem wody staje się jednym z głównych zagadnień. Wojska są zmuszone do poszukiwania i wydobycia wód gruntowych lub wgłębnych. Z tego względu oraz na skutek możliwości skażenie wód powierzchniowych, należy określić miejsca i rejony wód gruntowych, głębokość ich zalegania, fizyczne właściwości gruntu przykrywającego zbiorniki podziemne, aby można zawczasu przewidzieć siły i sprzęt techniczny.

Głębokość zaleganie wód gruntowych ma istotne znaczenie przy rozbudowie urządzeń polowych.

Kolejność badań hydrografii ustala się według ważności poszczególnych elementów dla działań bojowych wojsk.

Najczęściej rozpoczyna się studia od mórz cieśnin i kanałów morskich leżących w granicach lub na peryferiach teatru.

Morza

Studiując akweny morskie należy przeanalizować położenie morza w stosunku do lądowej części teatru oraz

międzykontynentalnych i międzypaństwowych morskich linii komunikacyjnych. Z kolei określić charakter linii brzegowej, zwracając szczególną uwagę na ilość zatok, półwyspów, fiordów i miejsc dogodnych do wysadzenia desantów morskich i bazowania floty wojennej. Ważnym dla operacji morsko-desantowych jest charakter przybrzeżnego pasa morza ^z rozmieszczenie głębir i mielizn, warunki podejścia do brzegów, warunki stosowania nawodnych i podwodnych zapór inżynieryjnych, reżim przypływów i odpływów oraz warunki nawigacji. Z kolei studiuje się możliwości obrony przeciwdesantowej w strefie morza i na linii brzegowej, zwracając szczególną uwagę na charakter brzegów, ilość i rozmieszczenie portów, baz morskich, sieć dróg i powiązania portów z ośrodkami polityczno-administracyjnymi, gospodarczymi i komunikacyjnymi w głębi terytorium TDW, gdyż to decyduje o prawdopodobnych kierunkach działań przeciwnika na lądzie.

W zakończeniu określa się znaczenie operacyjne danego morza, warunki współdziałania marynarki wojennej z wojskami lądowymi, strefy dogodne do wysadzenia desantów morskich oraz ogólne warunki obrony przeciwdesantowej na poszczególnych odcinkach. Główna rola na kontynentalnej części TDW przypada dużym przeszkodom wodnym w szczególności rzekom i kanałom przecinającym kierunki działań.

Rzeki i kanały

Duże rzeki i kanały w warunkach współczesnego rozwoju środków pływających i przeprawowych, utraciły ^w dane znaczenie jako niepokonalne przeszkody. Jednak Wisła, Odra, Łaba, Wezera i Ren w środkowym i dolnym biegu mają i dziś znaczenie operacyjne.

Wynika to z braku sprzyjających warunków forsowania po dnie, niedostatecznej ilości stałych przepraw, zgrupowania dróg i mostów w niektórych miastach nadbrzeżnych oraz z faktu, że w rejonie tych rzek i na zapleczu znajdują się ważne ośrodki polityczno-administracyjne, gospodarcze i komunikacyjne zwłaszcza porty i bazy morskie.

W wypadku nie uwzględnienia tej specyfiki i nie poczynienia odpowiednich przygotowań i przedsięwzięć, przeszkody te mogą zahamować operacje zaczepne na krótszy lub dłuższy okres czasu.

Trzeba przy tym nadmienić, że NATO-wska doktryna operacyjna widzi zachodnioeuropejskie rzeki jako rubieżę ewentualnej obrony i opóźniania.

Operacyjno-taktyczne właściwości rzek i kanałów zależą od ich charakteru, położenia, przepraw stałych, urządzeń hydrotechnicznych oraz możliwości zabagnienia lub zatopienia doliny rzeki.

Najdogodniejsze do forsowania są rzeki małe i średnie, posiadające dużą ilość przepraw stałych i brodów, odpowiednią gęstość dróg w strefie przybrzeżnej, maskujące podejścia, dominujący brzeg własny i przejezdny teren po stronie przeciwnika. Linie rzeki i kanały nie stanowią przeszkód, w wypadku grubej pokrywy lodowej, na co w Europie Zachodniej liczyć nie należy.

Przy studiowaniu rzek i kanałów określa się ogólny charakter sieci rzecznej, jej układ gęstości i położenie w stosunku do ważnych obiektów na TDW. Rozpatruje się kierunki biegu rzek w stosunku do kierunku działań, określa się czasokres wiosennego i jesiennego przyboru wód, ilość rzek uregulowanych i żeglownych oraz możliwość wykorzystania dróg wodnych dla celów gospodarczych względnie zaopatrywania i ewakuacji, co w warunkach wojny jądrowej może mieć również miejsce w wypadku sparaliżowania kolei.

Po ogólnym zapoznaniu się z siecią rzek i kanałów przystępujemy do studiowania rzek dużych, mogących mieć wartość operacyjną.

Studiując ważniejsze rzeki TDW należy przeanalizować położenie rzeki, kierunek jej biegu, ogólną długość, szerokość, głębokość, szybkość prądu, charakter dna i doliny, ilość i rozmieszczenie ważniejszych wysp, zakoli, starorzeczy, wodospadów, progów oraz przepraw stałych /brody, mosty, promy/ uwzględniając ich nośność oraz stan techniczny.

Z kolei należy przeanalizować charakter tychże rzek w warunkach jesiennego i wiosennego przyboru wód, stopień zatopienia doliny rzecznej, okres zamarzania i tajania, średnią grubość pokrywy lodowej.

Studiując rzeki żeglowne, określa się długość żeglownego odcinka, ilość ważniejszych przystani i urządzeń nawigacyjnych,

ilość stoczni i warsztatów remontowanych.

W konkluzji studiów określa się najdogodniejsze kierunki i odcinki forsowania, newralgiczne urządzenia hydrotechniczne, odcinki nie nadające się do forsowania z marszu i po dnie.

W niektórych miejscach na teatrze sieć rzek i kanałów wiąże się z wielkim zgrupowaniem jezior, zabagnionych rejonów i przesmyków międzyjeziornych /np. w Finlandii na Pojezierzu Mazurskim oraz niemieckim Pojezierzu Meklenburskim/.

Pojezierza.

Na teatrze działań wojennych interesują nas nie pojedyncze jeziora, które można wyminąć lecz zgrupowania jezior tzw. pojezierza, które mogą zahamować operację zaczepną lub stać się rubieżą obronną a przez to nabrać znaczenia operacyjnego.

Duże jeziora, stanowiące potencjalne wodowiska, rezerwaury wód i obronne rubieże na liniach komunikacyjnych, studiuje się podobnie jak morza.

Studiując pojezierza zwraca się szczególną uwagę na wielkość obszaru, ilość i gęstość jezior, charakter przesmyków międzyjeziornych, szczególnie na liniach komunikacyjnych. Ważnym zagadnieniem jest położenie pojezierza w stosunku do obiektów operacyjnych, kierunków działań oraz możliwości wykorzystania łańcuchów jezior do rozbudowy umocnień i rubieży obronnych.

Studiując właściwości poszczególnych zgrupowań jezior należy przeanalizować ich szerokość, długość, głębokość, charakter dna brzegów i podejść. Należy określić czasokres zamarzania, grubość pokrywy lodowej, ilość i szerokość przesmyków międzyjeziornych, charakter sieci dróg oraz ogólne warunki forsowania.

W wyniku studiów należy określić znaczenie pojezierza, najdogodniejsze kierunki forsowania oraz rejony nadające się do stworzenia uporczywej obrony. Nie można pominąć rejonów i kierunków nadających się do kanalizowania ruchów przeciwnika oraz uderzeń bronią masowego rażenia szczególnie na sieci dróg w przesmykach.

Rejony zabagnione i masywy bagienne

Studium masywów bagiennych ma na celu określić stopień zabagnienia TDW i poszczególnych kierunków, rozmieszczenie głównych zgrupowań bagien, ich rozmiary i typy, wskazać wpływ i znaczenie stref bagiennych w działaniach bojowych wojsk.

Niezbędnym więc jest przeanalizowanie położenia masywów bagiennych w stosunku do ważnych obiektów na TDW i kierunków działań.

Podczas studiowania bierze się pod uwagę podejścia do rejonów zabagnionych, konfigurację i rozmiary bagien, charakter powierzchni i pokrycia, charakter urządzeń melioracyjnych, ilość dróg, grobli i przesmyków, reżim zamarzania, czasokres i grubość pokrywy lodowej oraz miejsce oparzelisk.

Wnioski dotyczące znaczenia operacyjnego lub taktycznego rejonów zabagnionych, sposobów przekroczenia względnie wyminięcia bagien, możliwości wykorzystania ich jako rubieży obronnych.

x   x   x

W zakończeniu studiów hydrografii należy sformułować ogólne wnioski dotyczące roli i miejsca elementów hydrograficznych na TDW, określić rejony lub rubieże o ważnym znaczeniu operacyjnym, określić przygotowanie i wyposażeń wojsk, stopień zabezpieczenia wojsk w wodę oraz ogólny wpływ hydrografii na rozbudowę urządzeń inżynierskich i rozwinięcie tempa działań.

Od ukształtowania terenu, charakteru gleb i gruntów, nawodnienia i klimatu zależy jakość szaty roślinnej, która stanowi ważny element sytuacji bojowej.

Zalesienie terenu.

Zalesienie wywiera istotny wpływ na przejezdność, maskowanie oraz użycie środków masowego rażenia.

Duże kompleksy leśne hamują tempo działań, rozdzielają siły, utrudniają manewr, dowodzenie i współdziałanie.

Lasy dostarczają budulca dla umocnień i przepraw,

stwarzają wojskom szczególnie zimą lepsze warunki bytowania, maskują, zmniejszają rażące działanie wybuchów jądrowych. Jednak są podatne na pożary, co w warunkach uderzeń jądrowych ma najistotniejsze znaczenie i zmusza wojska raczej do unikania małych lasów i zagajników.

Przy studiowaniu TDW należy w pierwszej kolejności określić stopień zalesienia teatru, rozmieszczenie głównych kompleksów leśnych, ich rozmiary i charakter /rodzaj drzewostanu, wiek, gęstość, grubość poszycia/, przekraczalność i przejezdność dla różnych rodzajów wojsk w poszczególnych porach roku. Należy zwracać uwagę na położenie masywów leśnych w stosunku do kierunków działań sieci dróg i ważnych obiektów i na podstawie tego określić ich znaczenie operacyjne oraz rolę w działaniach bojowych wojsk. Z tych względów ilość dróg przesiek, dużych pólak decyduje o przejezdności a także o warunkach walki i możliwościach manewru.

Zalesienie teatru decyduje o warunkach korzystania z materiału budowlanego i paliwa, co ma szczególne znaczenie podczas zimy i w chłodnym klimacie. W warunkach pustynnych i stepowych mogą interesować wojska nawet krzewy i inna roślinność niskopienna.

Na wartość taktyczną elementów fizyczno-geograficznych wpływa klimat.

Warunki klimatyczne

Warunki klimatyczne jako jeden z elementów środowiska geograficznego wpływały zawsze na działania bojowe wojsk i były uwzględnione przy ich przygotowaniu i prowadzeniu. Jednakże stopień wpływu zależał i nadal zależy nie tylko od czynników klimatyczno-meteorologicznych lecz również od charakteru działań bojowych i poziomu technicznego wyposażenie wojsk.

W warunkach współczesnych temperatura, wiatry i opady mają największe znaczenie.

Wysokie temperatury letnie Półwyspu Pirenejskiego, północnej Afryki i niektórych rejonów Azji powodują trudności w wykorzystaniu współczesnej techniki.

Pancerz czołgów, lufy dział, transportery opancerzone nagrzewają się do temperatury 65-70°, co stwarza warunki nie do

zniesienia dla załóg czołgów, transporterów opancerzonych i obsługi dział. To zmusza do prowadzenia działań o świcie, wieczorem lub nocą. Północne rejony Związku Radzieckiego, Finlandii i Norwegii na odwrót ze względu na mrozy wymagają specjalnego wyposażenia wojsk i materiałowo-technicznego zabezpieczenia.

Ilość i charakter opadów decyduje o reżimie wodnym rzek, przejezdności terenu i zaopatrzeniu wojsk w wodę. Często opady i duże nawilgocenie gruntów gliniastych i czarnoziemów może spowodować zahamowanie ruchu, podczas gdy na gruntach piaszczystych przejezdność w tych warunkach ulega poprawie.

Siła i kierunki wiatrów, wywierają bardzo istotny wpływ na użycie środków jądrowych i chemicznych.

Od siły i kierunku wiatru zależy rażenie fali uderzeniowej, kierunek ruchu obłoku promieniotwórczego oraz intensywność skażenia terenu i powietrza.

Studiując warunki klimatyczne TDW należy określić ogólny charakter klimatu i jego rodzaje w poszczególnych rejonach a następnie przejść do charakterystyki poszczególnych elementów klimatycznych.

Temperatury ujmuje się w tabeli statystyczne wskazując średnie miesiący i roku oraz początek niskich i wysokich temperatur.

Charakterystyka reżimu wiatrów powinna określać panujące kierunki wiatrów, ich siłę, czasokres i częstotliwość, uwzględniając przede wszystkim zjawiska burz, huraganów i zamieci śnieżnych.

Opady atmosferyczne studiuje się według pór roku i miesięcy. Ustala się ogólną ilość opadów, największe i najmniejsze nasilenie, charakter i rozmieszczenie opadów w poszczególnych rejonach TDW. Należy zwracać szczególną uwagę na sezonowe zmiany pogody.

Wiosna i jesień w Europie Zachodniej charakteryzuje się długotrwałymi opadami, wylewami rzek, podniesieniem stanu wód na jeziorach i bagnach, rozmoknięciem nawierzchni dróg gruntowych itp. Dla pełniejszego naświetlenia zmian sezonowych niezbędne jest określenie początku i końca niepogody, początku i końca zimy, opadów, pokrywy śnieżnej i lodowej.

Okresy wiosenne, jesienne i zimowe cechuje również zmiana barwy szaty roślinnej, a tym samym właściwości maskowniczych.

Wnioski powinny doprowadzić do wydzielenia charakterystycznych stref lub rejonów wyróżniających się szczególnymi właściwościami klimatycznymi.

x   x   x

Analiza warunków naturalnych powinna doprowadzić do naświetlenia ich wpływu na działania bojowe wojsk, użycie techniki i broni masowego rażenia. Szczególnie ważne znaczenie ma zbadanie wpływu kompleksu czynników fizyczno-geograficznych na warunki obrony przeciw środkom masowego rażenia.

Głównym wnioskiem z całokształtu studiów warunków naturalnych winien być podział teatru na wydzielające się kierunki, rubieże i rejony o znaczeniu operacyjnym, oraz rejony trudno dostępne dla działań bojowych wojsk.

W zależności od celu studiów mogą być również formułowane wnioski odnośnie, organizacji, ukończenia, wyposażenia oraz materiałowo-technicznego zabezpieczenia wojsk względnie operacyjnego przygotowania terytorium i najważniejszych przedsięwzięć jakie należałoby zrealizować w okresie pokoju, stanu bezpośredniego zagrożenia i wojny.

Wnioski mogą dotyczyć również zasad szkolenia wojsk, dowództw i sztabów oraz przygotowania odpowiedniej dokumentacji wojskowo-geograficznej.

Z warunkami fizyczno-geograficznymi wiążą się ściśle stosunki ludnościowe i społeczne, chociaż decydującą rolę gra ekonomika.

3. Warunki wojskowo - polityczne

Stosunki polityczne na teatrze działań wojennych należą do zagadnień ważnych i złożonych. Stosunek ludności do wojny ma przy tym zasadnicze znaczenie.

Studiując warunki polityczne należy przeanalizować politykę wewnętrzną i zagraniczną poszczególnych państw, wpływ kół rządzących i partii politycznych na masy,

stosunek narodów do wojny i obozu socjalistycznego oraz jego sił zbrojnych; określić przeciwieństwa narodowe i religijne w poszczególnych krajach /koalicji/, aby móc ten fakt wykorzystać w propagandzie i działaniach psychologicznych. Ważnym problemem jest możliwość tworzenia przez nieprzyjaciela oddziałów podziemnych i dywersyjnych.

We wnioskach należy wyszczególnić czynniki osłabiające, względnie wzmacniające potencjał moralny narodów i wojsk przeciwnika oraz określić przedsięwzięcia wojskowe jakie trzeba będzie stosować w poszczególnych krajach i rejonach etnograficznych.

Współczesna wojna motoru i wszelkiego rodzaju techniki nie może się obyć bez wysoko rozwiniętego przemysłu. Ekonomika stała się bez reszty obiektem strategii. Znany ten i często powtarzany slogan zawiera rzeczywiście bardzo istotną treść. Stąd dużą uwagę przy studiowaniu TDW poświęca się bazie ekonomicznej teatru.

4. Warunki ekonomiczne TDW

Rozwój ekonomiczny terytorium TDW ma bardzo istotne znaczenie dla prowadzenia walki zbrojnej. W bezpośredniej zależności od stopnia rozwoju ekonomicznego i specjalizacji gospodarki narodowej poszczególnych krajów i rejonów TDW pozostają warunki materiałowo-technicznego zabezpieczenia wojsk i praca tyłów.

Na terytorium Europy Zachodniej wojska mogą liczyć na możliwości eksploatacji produkcji przemysłowej, na wykorzystanie urządzeń przemysłowych i warsztatów dla remontu względnie reprodukcji różnych rodzajów techniki

Przy studiowaniu warunków ekonomicznych należy ustalić ogólny charakter rozwoju ekonomicznego państw w granicach TDW, określić ich możliwości produkcyjne w szczególności zbrojeniowe oraz stopień zaspokajania produkcją przemysłową i rolną potrzeb sił zbrojnych i ludności. Dużo uwagi poświęca się problemom surowcowym i energetycznym szczególnie w odniesieniu do ^{paliw}przynnych i materiałów rozszczepialnych.

Istotnym zagadnieniem jest rozmieszczenie rejonów przemysłowych i rolniczych oraz ustalenie nadwyżek żywnościowych na które wojska mogą liczyć. Należy przeanalizować możliwości produkcyjne i określić globalnie z jakiej produkcji przemysłowej oraz z jakich urządzeń mogą korzystać wojska w toku działań bojowych w dziedzinie wyżywienia i prowadzenia remontu transportu, uzbrojenia i techniki.

We wnioskach należy wskazać ^{wąskie} gardła w ekonomice krajów i koalicji NATO oraz czynniki osłabiające potencjał ekonomiczny przeciwnika.

Chociaż wszechogarniająca wojna obejmuje prawie w równej mierze front i zaplecze kraju /koalicji/, jednak nadal głównym obiektem działań bojowych pozostają siły zbrojne, mimo iż w niektórych wypadkach zaplecze może stać się obiektem nie mniej silnych i intensywnych uderzeń jądrowych, chemicznych i biologicznych. Siły zbrojne, ich dyslokacja i możliwości mobilizacyjne walczących stron stanowią przedmiot stałych i nieprzerwanych studiów.

5. Siły zbrojne i możliwości mobilizacyjne

Siły zbrojne i możliwości mobilizacyjne rezerw krajów i przeciwstawnych koalicji na TDW należy analizować i ocenić uwzględniając:

- ogólną liczbę sił zbrojnych krajów /koalicji/ i ich dyslokację;
- strukturę organizacyjną oraz uzbrojenie, wyposażenie techniczne, jakość kadr dowódczych, doświadczenie bojowe, stan gotowości bojowej;
- rolę sił zbrojnych poszczególnych krajów na TDW w systemie bloków wojskowych.

Konieczne jest przy tym określenie możliwości mobilizacyjnych rezerw ludzkich i materiałowych.

Obok ogólnej liczby ludności ważnym zagadnieniem staje się analiza jakościowa /techniczne przygotowanie ludności, kwalifikacje fizyczne, naukowe, itp. / Na tej podstawie można z dużym prawdopodobieństwem scharakteryzować stan

ukompletowania sił zbrojnych, kadr dowódczych i technicznych oraz wyszkolenie, uzbrojenie i techniczne wyposażenie wojsk w chwili obecnej i w wypadku wojny.

Nieodłącznym elementem studiów TDW jest operacyjne przygotowanie terytorium nazywane w krajach imperialistycznych infrastrukturą.

6. Operacyjne przygotowanie terytorium TDW

Pod operacyjnym przygotowaniem terytorium TDW rozumiemy: całokształt przedsięwzięć zmierzających do zabezpieczenia rozwinięcia sił zbrojnych oraz działań wojsk i manewru w toku operacji; rozbudowę baz broni raketowej, lotnictwa i marynarki wojennej; stan obrony przeciw środkom masowego rażenia na froncie i obszarze wewnętrznym.

Operacyjne przygotowanie TDW realizuje się długofalowo, zgodnie z przewidywanymi zadaniami i planami działań bojowych, uwzględniającymi właściwościami wojskowo-geograficzne TDW i wymagania jądrowego pola walki. Rozmiary i tempo prac zależą od potrzeb militarnych oraz możliwości ekonomicznych kraju /koalicji/.

Jednym z najważniejszych elementów operacyjnego przygotowania TDW stanowi sieć komunikacyjna zapewniająca realizację planów wojennych.

Sieć komunikacyjna i transport

Sieć dróg kołowych, kolejowych, wodnych śródlądowych i lotniczych wraz z urządzeniami naziemnymi, gwarantującymi sprawność transportu ma pierwszoplanowe znaczenie. Zabezpiecza bowiem szybkość mobilizacji, rozwinięcia sił i wyjścia na kierunki działań, funkcjonowanie transportów operacyjnych i zaopatrzeniowych, prowadzenie dowozu i ewakuacji, wykonywanie manewru w toku operacji.

Uwzględniając plan przegrupowania i operacyjnego rozwinięcia wojsk oraz charakter przewidywanych działań, przeprowadza się szereg prac nie tylko w zakresie rozbudowy nowych dróg i węzłów, lecz także zwiększenia przepustowości i przelotowości istniejącej sieci. Rozbudowuje się przede wszystkim węzły dróg, objazdy, stacje, rozjazdy, rampy za i wyładownicze; wzmacnia się istniejące mosty, dostosowuje je do obciążenia na oś jeśli

chodzi o transport kolejowy i parametrów broni i sprzętu chemicznego jeśli chodzi o drogi kołowe. chodzi o drogi kołowe, Gromadzi się rezerwy materiałów budowlanych, gotowych konstrukcji i części zamiennych dla remontu i odbudowy zniszczonych dróg i urządzeń komunikacyjnych. Na drogach samochodowych szczególnie na kierunkach tranzytu i manewru wojsk instaluje się stacje benzynowe i obsługi oraz tworzy się odpowiednio rozśrodkowane składy MPS, nie zapominając o zapasowych przeprawach i objazdach w miastach i na przeszkodach wodnych.

Sieć komunikacyjną studiuje się pod kątem jej układu, rozmieszczenia, przepustowości węzłów i przelotowości szlaków, rozpoczynając od ogólnych danych. Długość, gęstość na 100 km², ilość i gęstość dróg dofrontowych i rokadowych na 1 km frontu, główne magistrale ważniejsze węzły i urządzenia komunikacyjne.

a/ Drogi kolejowe

Przy studiowaniu sieci kolejowej zwraca się uwagę na przepustowość węzłów, przelotowość linii, średnią odległość między stacjami, stan, rodzaj i ilość ramp za i wyładowniczych oraz innych urządzeń komunikacyjnych. Bierze się również pod uwagę stan parku lokomotyw, taboru, urządzeń kolejowych oraz bazę paliw, określa się krajową moc produkcyjną w zakresie taboru i urządzeń ruchu.

b/ Drogi samochodowe

Przy studiowaniu sieci dróg samochodowych, oprócz zapoznania się z ogólnymi danymi, należy przeanalizować szerokość jezdni, rodzaj nawierzchni, możliwość dwukierunkowego ruchu, charakter i nośność mostów, gęstość sieci, możliwość wykorzystania dróg gruntowych dla prowadzenia ruchu w pasach przydrożnych w ramach wymijania rejonów zniszczeń i skażeń.

Rozpatrując park samochodowy /sposobowy, ciężarowy i motocyklowy/ zwraca się uwagę na ilość, rodzaj i stan środków oraz urządzenia techniczne, w szczególności mosty i wiadukty, stacje obsługi i benzynowe.

Rząd NRF zatwierdził w 1959 r. 12-letni plan rozbudowy dróg kołowych na obszarze NRF, który przewiduje wybudowanie około 2000 km nowych autostrad, ponad 800 km dróg państwowych o nawierzchni betonowej lub asfaltowej oraz 4000 km dróg objazdowych.

Szczególne miejsce w planie budownictwa drogowego zajmuje Zagłębie Ruhry. Ma tu powstać szereg wielopoziomowych węzłów drogowych, połączenia z zachodnim brzegiem Renu, a następnie z niektórymi drogami Holandii i Belgii. Jedną z tego rodzaju inwestycji ma być budowa 3 km odcinka autostrady napowietrznej /wiszącej/ w rejonie Duesseldorfu, wspartej na grubych żelbetonowych słupach. W miastach Zagłębia Ruhry będą wybudowane nowoczesne arterie przelotowe. Planowane jest również poszerzenie istniejącego bardzo ruchliwego odcinka autostrady łączącej Zagłębie Huhry z Kolonią.

W okolicy Regelburga rozpoczęto budowę tunelu pod kanałem Kilońskim. Tunel ten ma uniezależnić żeglugę od ruchu kołowego na drodze przecinającej kanał. Koncepcja budowy tunelu łączy się ściśle z założeniami budowy autostrady więżącej Półwysep Jutlandzki poprzez Hamburg, Hannover, Frankfurt z Bazyleą. Większa część tej głównej autostrady rokadowej na terenie NRF jest już zbudowana. W najbliższych latach rozpocznie się budowę jej północnego odcinka tj. od Hamburga, w kierunku Półwyspu Jutlandzkiego. Koszta związane z realizacją całości planu budownictwa drogowego w NRF wyniosą 22,4 miliarda marek. Plan budownictwa realizowany jest etapami. Pierwszy etap zakończono w 1962 r. a koszty wyniosły 8 miliardów marek.

W Belgii rozpoczęto pracę nad budową autostrady łączącej port Antwerpię przez Liege z systemem autostrad zachodnio-niemieckich. Autostrada ma przebiegać z Antwerpii do Aachen /NRF/. Całkowita jej długość wynosi 190 km.^x

c/ Drogi wodne

W interesie przerzutów wojsk, dowozu i ewakuacji oraz transportu wewnętrznego dla potrzeb gospodarczych, głównie ekonomiki wojennej mogą być przygotowywane i wykorzystywane środki transportu wodnego śródlądowego i morskiego /wraz z przystaniami, portami i urządzeniami/, co jest szczególnie aktualne w Europie Zachodniej ze względu na gęstą sieć uregulowanych rzek i kanałów.

x/ Rocznik Wojskowo - Polityczny 1959 r. Wyd. MON 1959r. s.185.

Przy studiowaniu dróg wodnych śródlądowych określa się stopień rozwinięcia oraz szerokość i głębokość szlaków żeglownych, zwracając uwagę na przepustowość i urządzenia hydrotechniczne /przystanie, porty, zapory, śluzy, doki, warsztaty/ remontowe, urządzenia nawigacyjne itp./.

W sieci morskich połączeń komunikacyjnych studiuje się przede wszystkim rozwój, kierunek i gęstość szlaków wodnych, rozmieszczenie głównych styków dróg morskich i lądowych, położenie i charakter ważniejszych portów i baz floty, stopień rozwoju urządzeń przeładunkowych i taboru, rozmieszczenie głównych baz marynarki wojennej i handlowej oraz warunki organizowania i prowadzenia przewozów w toku działań wojennych.

d/ Transport lotniczy

Transport lotniczy w warunkach współczesnych odgrywa ważną rolę. Zapewnia on sprawność manewru, co ma podstawowe znaczenie w przewidywaniu szybkich i głębokich operacji z szerokim wykorzystaniem wojsk powietrzno-desantowych.

Nieodłącznym elementem warunkującym działalność lotnictwa jest rozwinięta sieć lotnisk i baz.

Rozbudowa gęstej sieci lotnisk jest kosztowna i pracochłonna oraz wymaga kwalifikowanych sił i materiałów. Szczególnie kosztowne i wrażliwe na uderzenia są urządzenia nawigacyjne i pasy startowe.

Rozbudowa lotnisk cywilnych i wojskowych rozwija się nie tylko pod kątem ich pokojowego wykorzystania lecz z perspektywą uzupełnienia sieci lotniskowej w wypadku wojny. Pionowy start i lądowanie w najbliższym dziesięcioleciu może znaleźć szerokie zastosowanie.

Opracowywane plany budownictwa sieci lotnisk uwzględniają aktualne siły powietrzne oraz ich rozwój w warunkach wojny. Oprócz tego tworzy się określoną ilość lotnisk zapasowych celem umożliwienia manewru lotniskami i przeciwoatomowego.

Głównym wymogiem w warunkach współczesnych jest konieczność rozśrodkowanego bazowania oraz możliwość korzystania z lotnisk przez lotnictwo odrzutowe,

nadźwiękowe, wymagające długich, szerokich, betonowych pasów startowych.

Operacyjne ugrupowanie lotnisk i baz lotniczych zależy od znaczenia TDW oraz ważności kierunków operacyjnych.

Rozwinięcie lotnictwa cywilnego w dużej mierze rzutuje na rozwiązanie problemu budownictwa lotnisk bojowych. Stąd interesują nas również lotniska cywilne, a szczególnie porty lotnicze.

Studiując sieć lotnisk TDW należy przeanalizować ilość i stopień rozbudowy lotnisk stałych zarówno cywilnych jak i wojskowych, zwracając szczególną uwagę na ich pojemność oraz warunki rozbudowy lądowisk i lotnisk polowych, co jest w dużej mierze zależne od terenu, klimatu i miejscowej bazy materiałowej.

Ważne zagadnienie stanowią główne bazy i zakłady lotnicze oraz ilość, stan i rodzaj transportu lotniczego cywilnego i wojskowego w poszczególnych krajach i przeciwstawnych blokach.

e/ Transport rurociągowy

W warunkach dużego zużycia paliw przez współczesne siły zbrojne i przemysł - problem zaopatrywania wojsk i ekonomiki wojennej walczących krajów w materiały pędne i smary, wysuwa się na plan pierwszy. Można go rozwiązać jedynie drogą rozbudowy podziemnych rurociągów mniej wrażliwych na uderzenia jądrowe niż jakikolwiek inny transport /lądowy, wodny, powietrzny/. Biorąc pod uwagę pracochłonność i koszty instalowania rurociągów podziemnych, rozbudowuje się je z zasady w okresie pokojowym.

W toku szybkich operacji pozostaje jedynie możliwość układania rurociągów na powierzchni ziemi, co czyni je wrażliwymi na ogień i dywersję oraz pochłania dużo sił na osłonę.

W ramach operacyjnego przygotowania zachodniego TDW organa NATO prowadzą od zakończenia drugiej wojny światowej intensywną rozbudowę rurociągów paliw płynnych. Rurociągi rozbudowywane są głównie na terenie Francji, NRF, Danii, Belgii i Holandii. Rurociągi te biorą początek z portów na wybrzeżu Atlantyku. Rozbudowuje się również rokadowy system rurociągów powiązany z systemem dofrontowym, łączy bazy

lotnicze i inne ważniejsze obiekty wojskowe na terenie Francji, NRF i Danii.

f/ Bazy raketowe

Bazy raketowe - to jeden z głównych elementów operacyjnego przygotowania zarówno lądowych jak i lądowo-morskich i międzykontynentalnych TDW.

Ważnym zadaniem studium TDW jest wykrycie rozmieszczenia baz wyrzutni raketowych, gdyż - jak wiadomo - broń raketowo-jądrowa stanowi główny środek rażenia wojsk i obiektów obszaru kraju.

Tendencja przeniesienia wyrzutni startowych rakiet operacyjnych średniego zasięgu /np. Polaris/ na okręty nawodne i podwodne nie zmienia faktu, że jeszcze obecnie większość baz raketowych potencjalnego przeciwnika znajduje się na terytorium państw zachodnioeuropejskich, Afryki Północnej i Turcji. Doktryna kapitalistyczna uważa Góry Skandynawskie, Alpy i Pireneje oraz górzyste rejony Turcji za miejsce najbardziej odpowiednie do rozmieszczenia baz raketowych na lądzie. Ponieważ stacjonarne bazy mogą być łatwo wykryte i zniszczone oraz na skutek tego, że niektóre rządy krajów NATO ze względu na bezpieczeństwo /np. Norwegia/ przeciwstawiają się amerykańskim planom rozmieszczenia wyrzutni na obszarze swych krajów, lansuje się obecnie zasada przeniesienia baz raketowych na okręty podwodne i nawodne.

g/ Bazy marynarki wojennej

W granicach każdego TDW system bazowania marynarki wojennej odgrywa ważną rolę. Każde państwo dysponujące siłami morskimi dąży do zapewnienia mu najdogodniejszych warunków bazowania, gdyż od tego uzależnione są wszelkie operacje morskie oraz warunki współdziałania marynarki wojennej z innymi rodzajami sił zbrojnych. Ponadto NATO ze względu na duże uzależnienie od morskich komunikacji dużą uwagę przywiązuje do niezawodnego systemu baz morskich. Nawet kraje neutralne poświęcają dużą uwagę rozbudowie baz i schronów dla floty wojennej. Na przykład Szwedzi budują w fiordach przeciwoatomowe schrony dla okrętów wojennych. Schrony są

budowane dla okrętów różnych klas: niszczycieli, fregat i kutrów torpedowych. Szwedzi uważają, że w ten sposób będzie można zabezpieczyć okręty przed zniszczeniem wybuchami jądrowymi.

Poznanie systemu bazowania nieprzyjacielskiej marynarki wojennej stwarza warunki najbardziej celowej walki z jego siłami morskimi.

h/ Umocnienia stałe i fortyfikacja TDW

Umocnienia stałe, jeśli nie są przeciwatomowe nie mogą mieć większego znaczenia w warunkach wojny raketowo-jądrowej. Jednak w pewnych okolicznościach mogą hamować tempo działań, manewr i stanowić rubież bronią nieznacznymi siłami.

Na terytorium większości teatrów działań wojennych spotykamy się ze starymi względnie nowopowstałymi umocnieniami stałymi, rejonami umocnionymi, rejonami warownymi lub pojedynczymi fortyfikacjami, zabezpieczającymi ośrodki przemysłowe, bazy lotnicze, raketowe i zaopatrzeniowe rozmieszczone najczęściej w strefie granicznej państw oraz na wybrzeżu morskim.

W strefie granicznej państw, na linii demarkacyjnej obozów istnieją względnie rozbudowuje się system umocnień stałych lub polowych na najbardziej ważnych, zagrożonych kierunkach wyprowadzających do życiowo ważnych rejonów lub obiektów obszaru kraju. Na niektórych przeszkodach wodnych przeprowadza się kompleks przedsięwzięć inżynierskich mających wzmocnić naturalne właściwości obronne rubieży a w pewnych wypadkach uczynić je niedostępnymi, /zalewy, zabagnienia, spiętrzenie poziomu wód, zapory, zawały, schrony itp./.

Umocnienia wybrzeża morskiego stosuje się na odcinkach dogodnych do wysadzenia desantów morskich, w rejonach baz morskich i stanowisk artylerii brzegowej, na kierunkach działania desantów oraz w rejonach stwarzających sprzyjające warunki manewru wojsk obrony przeciwdesantowej.

Studiując system fortyfikacyjny TDW należy ustalić:
- ilość, jakość i stan rejonów pasów lub rubieży umocnionych;

- stopień rozbudowy i wyposażenie umocnień;
- położenie rejonów umocnionych w stosunku do ważnych obiektów i przypuszczalnych kierunków działań;
- warunki szybkiej rozbudowy umocnień polowych na poszczególnych kierunkach i rubieżach TDW, co jest zależne od charakteru gruntu i miejscowych sił i materiałów budowlanych jak kamień, cement, drewno itp.

Niemniej ważny problem stanowią kierunki i możliwości obejścia rejonów umocnionych oraz wykrycie przeznaczenia fortyfikacji stałych.

i/ Miejscowe środki łączności

Związki taktyczne i operacyjne dysponują organicznymi środkami łączności zabezpieczającymi ich potrzeby. Jednak nie bez znaczenia jest stacjonarna miejscowa sieć łączności na TDW, która umożliwia dublowanie łączności, tworzenie okrężnych połączeń oraz tworzenie większych odwodów sił i środków łączności podczas walki.

Stacjonarne, miejscowe środki łączności mogą być wykorzystane dla potrzeb dowodzenia wojskami, dla łączności między siłami lądowymi, powietrznymi i morskimi, w systemie obrony powietrznej TDW i terytorium kraju. Stacjonarne środki łączności szczególnie przewodowej odznaczają się trwałością i niezawodnością w pracy, nie są uzależnione od warunków meteorologicznych w takim stopniu jak łączność polowa.

Szczególne rolę może odegrać podziemna i podwodna łączność kablowa i radioliniowa. Dlatego kraje i przeciwstawne bloki podejmują rozbudowę nowych linii łączności lub wzmocnienia istniejących pod kątem potrzeb wojsk operacyjnych i systemu obrony terytorium kraju.

Przy studiowaniu sieci i urządzeń łączności należy przeanalizować stan, rozmieszczenie gęstości i system łączności przewodowej i radiowej w poszczególnych krajach na TDW, zwracając szczególną uwagę na możliwości wykorzystania istniejących środków dla potrzeb walczących wojsk.

j/ Obrona przeciwpowietrzna

Obrona przeciwpowietrzna /przeciwlotnicza i przeciw-rakietowa/, osłona ważnych obiektów przemysłowych, administracyjnych i komunikacyjnych terytorium państw jest w warunkach współczesnych problemem pierwszorzędnej wagi. Dlatego stworzenie skutecznego systemu OP OK należy do przedsięwzięć, na które przeznaczają się dużo sił i środków.

Stosownie do planu OP organizuje się i tworzy system wykrywania i powiadamiania, rozmieszcza się oraz instaluje stacjonarne środki obrony przeciwlotniczej i przeciw-rakietowej, rozbudowuje się system bazowania lotnictwa myśliwskiego oraz pozycje startowe broni rakietowej wraz z systemem wykrywania, naprowadzania i kierowania ogniem. Tworzy się wreszcie składy broni, amunicji, i materiałów OP. Niemalą uwagę przywiązuje się do systemu OTK i obrony cywilnej oraz maskowania.

k/ System zaopatrywania

Odpowiednio do planów przegrupowania i operacyjnego rozwinięcia sił zbrojnych opracowuje się system materiałowo-technicznego zabezpieczenia wojsk w początkowym okresie wojny.

W tym celu, w odpowiednich rejonach tworzy się zapasy i składy środków żywnościowych, amunicji, materiałów technicznych, paliwa, smarów, medykamentów i materiałów budowlanych.

Charakter współczesnej wojny stwarza konieczność rozśrodkowanego rozmieszczenia składów i zapasów, tworzenie niezbędnych rezerw celem wyrównania strat spowodowanych uderzeniami broni masowego rażenia.

W warunkach współczesnych tworzy się nie tylko zapasy środków wojskowych lecz surowców strategicznych, urządzeń przemysłowych, komunikacyjnych, żywnościowych, medykamentów itp., gdyż tylko dostateczne rezerwy pozwolą przetrwać niszczyielski charakter początkowego okresu wojny.

l/ Warunki sanitarne i weterynaryjne

Studiując warunki sanitarne TDW dąży się do wykrycia typowych chorób występujących w poszczególnych rejonach

i krajach teatru i zbadania sieci urządzeń sanitarnych /szpitale, apteki, ambulatoria, ośrodki zdrowia, kąpieliska, urządzenia sanitarne miast i osiedli/. Na tej podstawie określa się zakres i możliwości wykorzystania miejscowych urządzeń sił i środków. Wnioski dotyczą przedsięwzięć jakie należy przewidzieć w celu utrzymania zdrowotności ludzi i zwierząt w toku działań wojennych.

7. Podział TDW na kierunki strategiczne

Po przestudiowaniu całokształtu położenia i znaczenia teatru działań wojennych, terenu i klimatu, warunków politycznych i ekonomicznych oraz operacyjnego przygotowania terytorium można dojść do uogólnienia wniosków i określenia wydzielających się kierunków strategicznych oraz przypuszczalnych kierunków operacyjnych w początkowym okresie wojny.

Jakkolwiek w ogólnych zarysach problematyka studiów kierunków strategicznych i operacyjnych będzie podobna, jednak treść zagadnień musi być bardziej szczegółowa, dostosowana do charakteru działań i potrzeb bojowych związków operacyjnych i taktycznych. Stąd i metoda studiów winna uwzględniać warunki natarcia i obrony, forsowania przeszkód, wysadzania desantów morskich i powietrznych, obrony przeciw środkiem masowego rażenia.

8. Źródła podstawowe i pomocnicze

Studiowanie teatrów działań wojennych należy do przedsięwzięć skomplikowanych, długofalowych i pracochłonnych, wymagających głębokiego opanowania zasad sztuki wojennej oraz podstawowych zagadnień wielu dziedzin nauki i techniki, szczególnie zagadnień geograficznych i topograficznych. Tylko kompleksowa analiza może doprowadzić do obiektywnych wniosków.

Przy studiowaniu TDW wykorzystuje się różnorodne materiały i źródła wojskowe i cywilne, naukowe, popularno-naukowe i publicystyczne. Często dobry przewodnik turystyczny może okazać się wartościowszym źródłem niż bardzo poważna praca naukowa, nie zawierająca danych, niezbędnych sztuce wojennej. Z literatury trzeba korzystać twórczo, odnosić się do niej krytycznie, sprawdzać dane i wiadomości zawarte w różnorodnych

publikacjach, gdyż tylko taka metoda prowadzi do celu.

Podczas studiów TDW można wykorzystywać następujące źródła:

- mapy wojskowe i specjalne /geograficzne, geologiczne, geomorfologiczne, hydrograficzne, hydrogeologiczne, osiedli, ekonomiczne, polityczne, komunikacyjne, wojskowo-historyczne itp./;
- materiały geograficzne, gospodarcze, komunikacyjne, roczniki statystyczne, biuletyny;
- opisy podróży i przewodniki turystyczne;
- atlasy, encyklopedie, informatory;
- materiały popularno-naukowe, prasowe i publicystyczne;
- zdjęcia okolic, obiektów, urządzeń itp.;
- opisy wojskowo-geograficzne i monografie terenu z ubiegłych wojen i współczesne;
- wszelkie dane rozpoznania i wywiadu.

x   x   x

Studia teatrów działań wojennych prowadzi się stale i bez przerwy. Stale i bez przerwy bowiem zmieniają się stosunki społeczno-polityczne, gospodarcze, komunikacyjne, militarne, operacyjne przygotowanie teatru a tym samym sytuacja strategiczna i operacyjna przeciwstawnych stron.

Nieprzerwana działalność produkcyjna społeczeństw zmienia również warunki naturalne /np. w ZSRR nawodnienie pustyń, sadzenie ochronnych pasów leśnych itp./. Nie przekraczalne bagna i depresje są osuszane, dzięki regulacji rzeki nieżeglowne stają się żeglownymi, przez niedostępne góry przeprowadza się tunele /Alpy/.

Nowa broń i technika zmienia znaczenie warunków naturalnych dla działań bojowych wojsk. Wymaga innego podejścia i innych kryteriów oceny, wysuwa nowe problemy do przestudiowania i rozwiązania.

Z tych względów należy śledzić wszystkie zmiany zachodzące w sztuce wojennej i na TDW.

W zakończeniu wypada nadmienić, że studia teatrów działań wojennych mogą być prowadzone w różnych celach i z różnych punktów widzenia. Można wyróżnić trzy zasadnicze cele studiów:

- a/ szkoleniowy, dla zapoznania oficerów z warunkami terenowymi przewidywanego rejonu działań i poszerzenia ich horyzonów operacyjno-taktycznych;
- b/ poznawczy, dla sporządzenia opisów wojskowo-geograficznych, map specjalnych i wszelkiej innej dokumentacji wojskowo-geograficznej;
- c/ taktyczno-operacyjny dla planowania operacji na przewidywanych kierunkach działań.

Pierwszy typ studiów realizują szkoły wojskowe, wszystkie jednostki i sztaby w ramach szkolenia taktyczno-operacyjnego.

Drugi rodzaj studiów prowadzą odpowiednie zarządy i oddziały Sztabu Generalnego GZP, Dowództw i Szefostw, roty wojsk i służb oraz wojskowe uczelnie i instytuty naukowe, przygotowując różnorodną dokumentację wojskowo-geograficzną według kompetencji. Dokumentacja ta potrzebna jest dla celów szkoleniowych oraz stworzenia warunków do prowadzenia trzeciego rodzaju studiów.

Najwyższym i najbardziej odpowiedzialnym rodzajem studiów są operacyjne studia terenu podczas planowania działań wojennych w okresie pokojowym i wojny. Operacyjne studia terenu prowadzą oddziały operacyjne wszystkich rodzajów sił zbrojnych, rodzajów wojsk i służb na wszystkich szczeblach dowodzenia w zakresie niezbędnym do zrealizowania konkretnych zadań jakie im wyznacza plan operacyjny w początkowym okresie wojny.

Operacyjnych studiów terenu nie można prowadzić bez konkretnych założeń to znaczy bez ogólnych zadań w określonej sytuacji. Każdy związek operacyjny i każda jednostka taktyczna powinny otrzymać od sztabu wyższego nie o... zadanie np. studiować północno-nadmorski kierunek operacyjny. Wiadomo bowiem, że w wypadku bezpośredniego zagrożenia wojska wychodzą w rejon alarmowy, przegrupowują się na kierunki działań z zadaniem wejścia z marszu do walki. Plan wprowadzenia do walki może być oczywiście zvariantowany. Oddział operacyjny związku powinien przestudiować konkretne marszruty, wszystkie możliwe przeszkody naturalne, zapasowe objazdy, przeprawy, urządzenia komunikacyjne, składy

zaopatrzenia itp. W rejonie wyjściowym warunki rozśrodkowania, manewru, uzupełnienie zapasów, remontu, obrony przeciw środkom masowego rażenia itp. Na kierunku działań należy przestudiować wszystkie elementy terenowe pod kątem przewidywanych działań uwzględniając możliwości, zamiary i przeciwdziałanie nieprzyjaciela. Wyniki studiów powinny być ujęte graficznie i tekstualnie, powinny wchodzić w plan operacyjny jednostki i powinny być stale aktualizowane. Tylko w takich warunkach teren nie zaskoczy jednostki.

Podstawą do prowadzenia operacyjnych studiów terenu są przede wszystkim przygotowane różnorodne mapy specjalne opisy wojskowo-geograficzne i topograficzne. Jeśli takich nie ma, nie ma mowy o racjonalnym i skutecznym prowadzeniu operacyjnych studiów terenu.

W świetle powyższego widać jak ważnym zagadnieniem są studia w celu sporządzenia dokumentacji wojskowo-geograficznej. Dokładne i aktualne opisy wojskowo-geograficzne i topograficzne wraz ze szczególnymi mapami specjalnymi i aktualnymi mapami wojskowymi stanowią niezbędną bazę danych o terenie działań.

Bogate doświadczenia Armii Radzieckiej i Ludowego Wojska Polskiego z okresu drugiej wojny światowej dowodzą, że znajomość warunków terenowych, politycznych, społeczno-gospodarczych i taktyczno-operacyjnych oraz ich umiejętne wykorzystanie zapewnia w znacznej mierze powodzenie operacji. Jedną tylko operacją krymską dobitnie wskazuje jak dowództwo radzieckie dokładnie studiowało teren i jak umiejętnie wykorzystywało odpływ morza, brody i przejścia w rejonie Siwoszu, co zapewniło powodzenie operacji.

OPRACOWAŁ :

płk dypl. prof. Jan D Y D A

Wydrukowano w 200 egz.

Egz. nr 1-200 B.T.

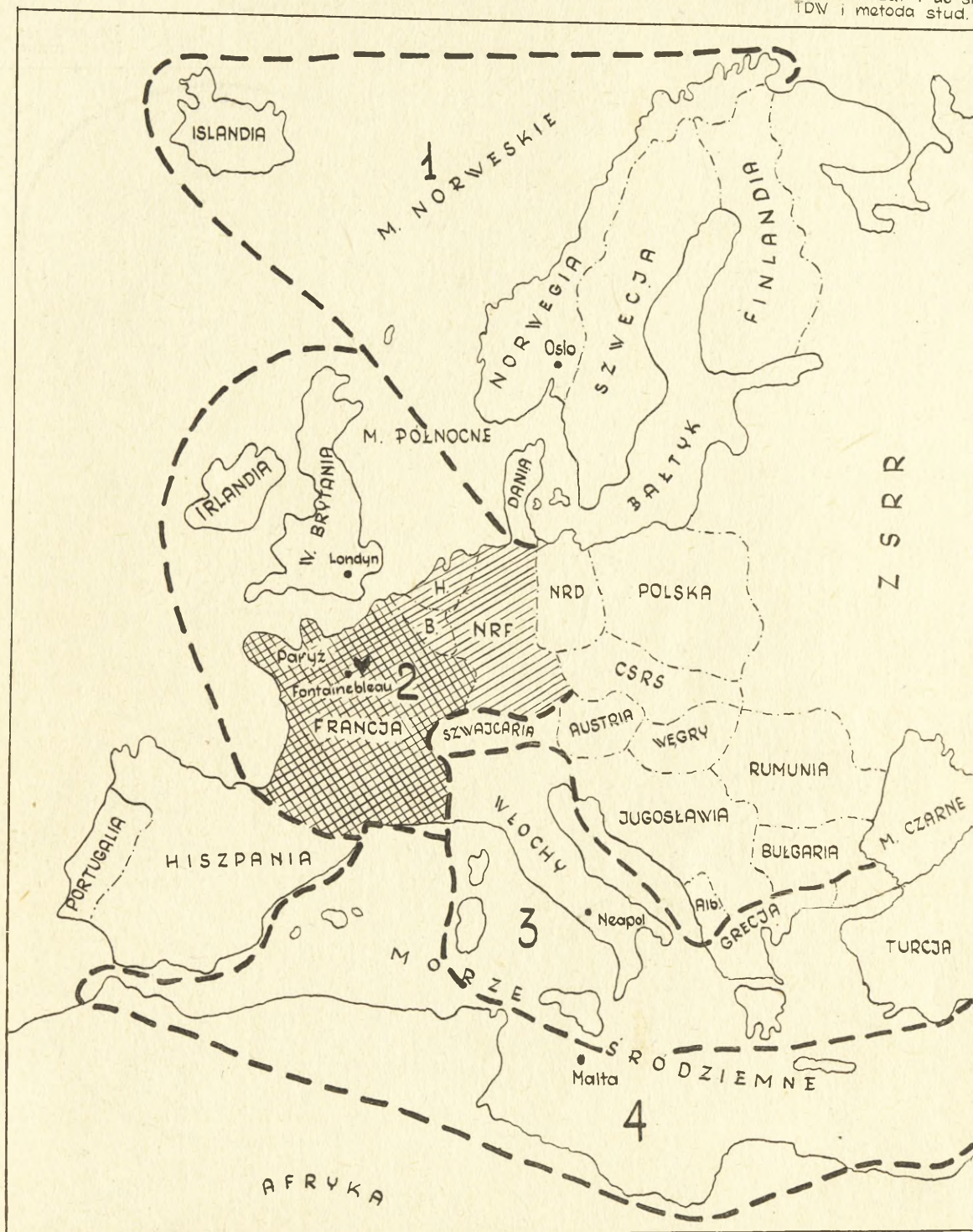
Wyk. płk Dyda

Druk. Cz. B.

Nr ks. 1637/WW.

Podział Europejskiego Teatru Wojny na TDW wg NATO

Sch nr 1 zał 1 do skryptu TDW i metoda stud.

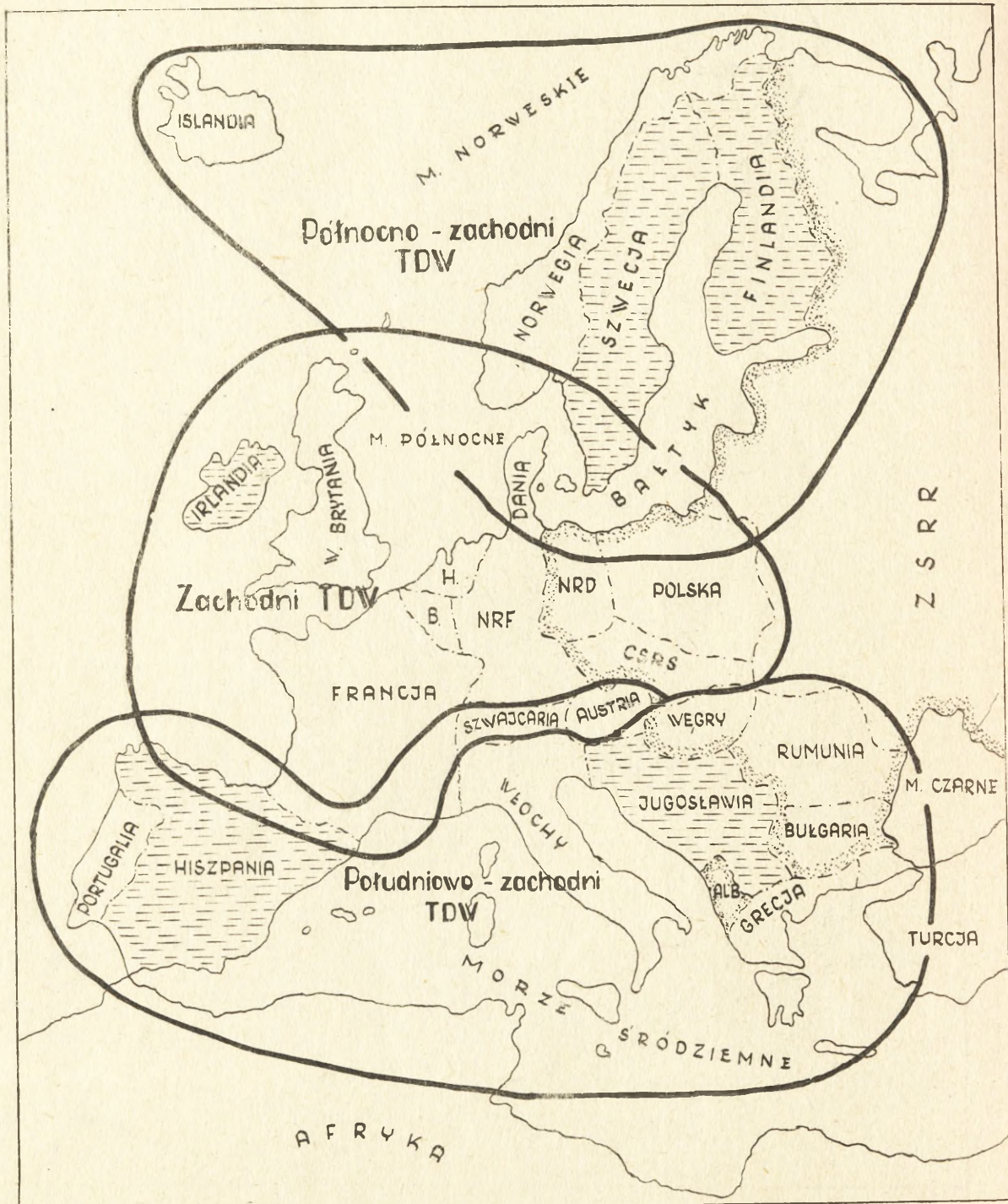

- — Granice TDW
- 1 - północnoeuropejski
- 2 - środkowoeuropejski
- 3 - południowoeuropejski
- 4 - śródziemnomorski
- ♥ - naczelne dowództwo potężnych sił zbrojnych w Europie
- - dowództwa teatrów działań wojen.
- ▨ - strefa działań bojowych
- ~ ~ ~ komunik. - admin.

Podział Europejskiego Teatru Wojny na Teatry Działań Wojennych

Sch. nr 2, zat 2 do skryptu
TDW i metoda stud.

- Państwa NATO
- " - Układu Warszawskiego
- " - neutralne